

**Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä
tuäkiqäpñqä ändowatkqä
iquauqä
Wäunuiñqä
(2 Lukä)
Yätamakqä kuknuä
hiñuiqänä iquvi**

Lukä iqu kuknuä äñguä we-hunqä-tänä iqu, Jisasi Iqueñqä äqäkqe, bukä täuñi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täuñi, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqnqetä, yänänäqnqetä vqanqgetañi, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkäminuwi iuñi, ne a ätäutqänu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämaliya anä eeqänänä iutä, itanga qua eeqänänä hitunuä äwiñqä-ma, awä ätuäkäminuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iuñi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquvəqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetañi, qänakndañi naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iiyi. Lukä iqu tiñä motquetñqä äwiñgqe. Wäunuä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutäñi, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä

iquatä qängganä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutaŋä kukŋuä naqänänjä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iqueqä wäunüä iinŋqeyi. Dŋä Äŋguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Iquvi. Kiŋganäŋi, hiunji hapä pmeqä naqänänjä, qu ‘Pendikosinŋanjqä’ ätmiŋuwänggaŋi, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquamiŋqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kŋuä äŋguitä, yänänäqŋqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutaŋi, ne näqŋqä tiinŋqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kukŋuä äŋgui awä ätuäpiyänggaŋi, qu kukŋuä quäuqä kuapänä ätumiŋuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänäŋi, kukŋuä äŋgui yeeqä ipu itmeqanŋuwitaŋi, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqänuwä iqua, hävemnäqŋqä ätimäupu, yänänäqŋqä ekuwä iunŋqä, ne hiŋuä äqunätqänu.

Itanŋa bukä iunji, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquaunqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itanŋi iquataŋi, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iinŋqe, tiwiqä aanä kuapänänjä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunüänŋqä näqŋqä ämamiŋuwä iquautanä iquvi. Inäqe Poli iqu qängganäŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kukŋuiu qänaknä miqä iminŋqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätaŋuwä iquau, mäŋdi kittqiyätŋqä wäunüä yänänäqŋqä ikämiŋqe. I etanŋi Jisasi

Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunjuä imäkätñqä kinğanänjä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanä hñqäqini, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqängani, “Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqätänjä kuapänänjä iqua, kñuä tiinjä indqänätqänjä. Lukä iqu hea hñquauni, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qañä anä äyä ikäminjuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkäminjuwinqä ätuätäqängani, iqu, “Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

¹⁻² Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqänganqe, eeqänäni ae äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqänga, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquauni, qu wäunjuä imäkpnuwängqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñjä-hunqe qäpu ae ämeqe, qänakndani, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu ävautä, häñä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapänänji imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñquenji, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiinjä ätukqe. “He Jerusalemäni, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänjä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäni Nyi iinqä awä ae

etkqeqä. ⁵ Li tiinjä. Jonä iqu ämaqä, eqetä asnä äqäminqä. I etanji hiunji kuapanänjä maeqänğa, he asni, Dnä Ängüä Iquesä mapnqäuä” ätukqä.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatnqä tii äwikuwi. “Naqä Iquki, tänğanı Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipnqä, anji yänänäqnqä iwimäktnqätanä?”

⁷ Kimanı, Iqu tiinjä ätukqä. “Hiunji Apiqu ätekqenqä, he näqnqä maeqä ipnqäuä. Näqnqä, Apiqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ İnäqä Dnä Ängüä Iqu emeqanğa, qänakndanı, he yänänäqnqä ämepu, Nyaqä kuknuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänjä iutä, qua Sämalıya anä eeqänänjä iutä, qua eeqänänjä hitunuä äwinqä-ma, tuäkiqäpnuwänqeqä” ätukqä.

⁹ Iqu iinjä ätuäqä, iquauqä hinuä iqisa yändi-yändi peyätqätanğa, qaquvqä hnqu Ique itmakqä. Itmeqanğa, iqua Iquenı, hinuä maqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanğqä yätu, iqua hinuä yqänä qunätanğuwänğa, ämaqä qäpaiqä imäknqä hnquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ İnğanı iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunı, sunqä hinuä äqumbu tqäunäuä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iquenı, hesa haqä yätunqä itmeqanği

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

ii äqunänuwä-pa, anğumñi iinǵä pänıqeqä” ätukıyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunuä ikuwinqä

¹² Inğanı iqua qoqonǵä Olipä iu ävämanı, Jerusälemänqä anğı äukuwi. Kiqä qanǵä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiıyi, anǵä hiqñqä haqä yätqä imäknätanğı, äpmaminuwätänǵä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñǵä ique, Saimonä, Selotqä iquautanǵä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñǵä ique, iqua iqi äpmaminuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqähñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminuwi. Inğanı apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känğüakatä, anä äpmaminuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanğuwänğä, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä kuapänänǵä iqua, aquvä äqänğuwı. Ämaqä 120 inı. Inğanı Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuwe, “Nqä nyämaqäuä, kukñuä Dñä Änğüä Iqu vqanğı, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iu äqäkqe, ae ätimäuqeqä” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau hänaqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesänǵä-qu eä, wäunuä anä itunqeqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwıkuwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndanı iqu qua iqi päkñğanğä, iqueqä

äwqce äpkmäutä yäpaqängisa ätimäukqe.
 19 Iiñiqce, ämaqä Jerusälemätanjä eeqänänjä
 iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anjä-kukñuä
 iu, qua iuñqe yoqä ‘Akätamäuä’ änyuätkuwi.
 Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-täñiqä.’)

20 “Ti apqä bukä iuñi, tuwanuä tiñjä äqänänqä-
 payi.

*‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanjqä,
 aanqä iqi ämätnänä.’†*

Itanja tiñjä-pqä inä äqänänä.

*‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä,
 wäunuitä, ämenqiyä.’‡*

21-22 Kukñuä ii äqänänqetani, Naqä Jisasi
 Iqu anji ävaukqenqä kukñuä awi, nesä
 anä tuaniñqenqä, ämaqä hñque atäunjuä
 yatunqeqä. Ämaqä iinjä iqu, hea Jonä
 iqu asnjä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne
 äneväma ekqängganqä, Jisasi Iqu wäunjuä
 imäkätqätanjqä iu nesä anä äpmenquä iutanjä
 hñque, atäunjuä iatunqeqä” ätukqe.

23 Inganji iqua hñquaqui atäunjuä ikuwi. Hñqu
 Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi.
 Hñquququeqä yoqce, Matiyasi ique. 24 Qu ii
 imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä tiñjä
 ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänjä qua
 täutanjä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä
 Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinqä,
 mänätquayä. 25 Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukñui
 awä tuäkiquatunquä änändowatkqä iutanjä
 wäunui, ämaqä iinjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänqä

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

pmetnqä. Jutasi iqu wäunüä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqäni tqueqä timäunqutiyä’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanji, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-täñi, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinjanjqä’ ätminjuwi, ätimäukqe. Inğanj qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmaminjuwi. ² Inğanj qäukuä haqä yätutanj, häñqä ätäqe, yunüä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanjuwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iinjä iäqetanj, tä hänaqä enqä-panj äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqanji iqänjuwi. ⁴ Inğanj Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquaunji kuapänä munğanji, qu anä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, nätmätqä iinj qätä äwipiysi, äpäpu aquvä äqänjuwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kukñui, quwqä anä-kukñuä iu tqäwqanjuwiñqe, qu yäunüä ikuwi. ⁷ Qu yäunüä ipiyi, tiinjä ätnjuwi. “Ämaqä kukñuä tä ätätqänjuwä tqua, eeqänänj Galilisanjä-quaefä. ⁸ Inj änäñawä? Ne hñqunä-hñqunänj, qu neyaqä anä-kukñui

qäyunä tqanğä äwiyqueuä” ätnğuwi. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälengiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, İsipä pmeqä, Limbiya iunji anğä-himqä Sairini ingisa pmeqä, anğä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä İsraitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonğä anä äuktäutunğä iquatä, äpätanä äpmeñunä. İinğä etanği Goti Hanjuwä Iqu, wäunğä yänänäqñğä imäkätñqenğe, qu awi, neyaqä anğä-kukñuä huitanğä-huitanği tqanğä qätä äwiyqunä” ätnğuwi. ¹² İnğanği qu yäunğä ipu, kñuä kuapanä indqänäpu, tiinğä ätnğuwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäängğä?” ¹³ İinğä etanğqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñğä tä äsäpu, tiinğä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapanä änäpu, hiqiyqä iqäuä.”

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenğä

¹⁴ İnğanği Pitä iquatä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu manğä yänänäqñğä ätätä, qokä-apäkä iunji tiñ ätukqe. “Qua Jutiya iutanğä iquendä, ämaqä kinğä imdanğä äpäpu, Jerusälemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä anğuanä änyiyäpu, nätmatqä tññqe, näqñğä anğuanä mapñqeqä. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiyqä iqäuä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinğitä, 9 kloknğanğqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hinğä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panğqä. Iqu tiinğä äyä ätkqeqä.

17 ‘Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätqänä. “Hea yäpakängaŋi, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iunji, Nqä Dnjä Äŋguä Ique äwiquatmniqeqä. Itañi hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä eñqä-panjä qumbnuwiqä. Itañga hiyaqä qoy-añä iqua wätqä qumbnuwiqä. 18 Tiinjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäunjuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dnjä Äŋguä Ique äwiquatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpnuwiqä. 19 He hi-unji iquenqä näqñqä hipñqenqe, qäukuä yätutä, qua butäñi, Nyi nätmätqä hiutañä-huitañä tii imäkmniqeqä. Hähqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. 20 Itañga mäptqe hea äwitä, qañui häñeqä eñqä-panjä imäkñganga, inğañi Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-huñqä naqänänjitä, ämaqe yäunjuä wimäkqänqä timäuniqeqä. 21 Inji inğañi, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamakqä vätnqä tääqä tquañqä eeqänänjä iqua, Iqu aŋgu itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä*’ ätkqeqä” ätukqe.

22 “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanği, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqanğqe, he hiñuä äyä äqunänjäuä. Hiñuä iinjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ kñuä äyä ämeqäuä” ätukqe. 23 “Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä kñuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’

* 2:21 Joeli 2:8-32

ätkqä-pa, Ämaqä Tquenji hiyaqä hipa iu äyä etapkqeqä. Inji he Iquenji, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iinjä etangi Iquenji, äpäkonqce a makiqätqä iqangi, Iqu äpäkonätä tänjä-hunqä meqanga, Goti Hanjuwä Iqu hinjuinä mäqunquä itä, angu ävauqumuatkqeqä” ätukqce. ²⁵ “Ii äwimakqce, Dewiti iqu iquenyqä tiinjä ätkqäqä-paniqä.

‘Naqä Iqu, nyaqä hinuä iqi hea ique-ique pmetangi äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqce, nyi yäunüä-yäunüä miqä ymqänä. ²⁶ I etangi nyi äwqä yeeqä itmä, ñqä kukñuä ätätmi, yeeqä iinqce, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁷ Nyi ämaqä, Si “Ñqeqä” ätätnä ätenjikñä iqunä etangä, nyi ämaqä ae äpäkonquwä iquauä anjä iunji äpmetmä, piyanä wamqce hinjuinä manqänqä isiñiqä. Inji nyi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu iinjä inyimäkäniqä iinqä, kñuä ganä indqänätmä, äñguänä pmamqänä. ²⁸ Hänjä-pmeqeuñqä hänaqce, Si ae ämändquakñiqä. Itanga nyi Sitä anä äpmetayitani, Si yeeqä iinqce daptñiqä’ ätkqeqä” ätukqce.†

²⁹ “Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiinjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonqanga, qu ique qua äptekuwi. Itanga ique qua äptekuwi, tänganjä-pqce neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³⁰ Iinjä etangi Dewiti iqu hinuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiinjä eminqce. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndani Nyi

† 2:28 Apqä Bukä 16:8-11

tqä tawäkatani, ämaqä naqä si enqä-pañä hñqu imäkmiqeäqä' ätätäqänğanj,† Iqu naqä-qakuä ätukqeäqä. ³¹ Iutañi, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anğu vaugumuatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hiñuä ganä äqunätä, tii ätkqe. 'Ämaqä ae äpäkoñguwä iquauqä anju äpmetmä, piyañä wamqe hiñuinä manññqä yäniqeä.'§ ³² Iiñä etanği Jisasi Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hiñuä iiñä äqunğquenqä awä tqüä-neyi. ³³ Täñğanji Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hiñuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Änguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hiñuä äqunäpu qätä äwiyätqänjuwi, ae äyä änequatqiyä. ³⁴⁻³⁵ Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiñä ätkqe.

'Naqä Iqu nyaqä Naqä Iquenji, "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauni, mäñdi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä," ätukqeäqä' ätkqe.*

³⁶ Iiñä etanği Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqñqä äñguänänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanği, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeäqä" ätukqe.

Ookä-apäkä kuapänänji, kñuä äkunmäknäpu, asñä ämakuwiñqä

† **2:30** Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § **2:31** Apqä Bukä 16:10 * **2:34-35** Apqä Bukä 110:1

³⁷ Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukñuä tqanqce qätä äwipiysi, quwqä äwqä hanjä kiinjä vqanqa, yäunjuä ipu, knuä kuapänä indqänquwi. Iinjä ipiysi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquautä, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunqäwä?”

³⁸ Iqu kimañi tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunäñi, knuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asñä mapiyä. He iinjä imäkqanquwanqanji, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique etapänqiyä.

³⁹ Ii, tiinji. Hiñjuiqänänji, Goti neqä Naqä Iqu, Dñä Äñguä Ique hitapäninjä kukñuä quti ämäsäutäqänqanji, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä ppñqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, knuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanqa qokä-apäkä eeqänänjä kinä nämä äpmeñuwitanätä, iquayqä” ätukqe.

⁴⁰ Ga Pitä iqu kukñuä kuapänänji inä ätuätä, itanqa, “Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeñuwä iquatä, qui anä imäkñqä diñqe, hiqä-hiuä äñguänänjä mimbiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

⁴¹ Inqanji Pitä iqueqä kukñui, qokä-apäkä iquauqä äwqeunji, äñguänänjä ämunqgä iqua, qu asñä ämakuwi. Hiunji iquenji, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqämiñuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pme-qenqä

⁴² Itanga qu eeqänänjä iqua, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, näqñqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamakqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmaminuwi.

⁴³ Inğanj qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aanä yänänjçä” kñuä indqänäpu zä iminuwi. Itanga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau iwimäkqanği, qu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapanä imäkminuwi.

⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmätqä eeqänänjñqä “Nqeçä” matñqä ipu, “Neyaqeqä” ätnminuwi. ⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmätqä quwqä ämaminuwitä, mbqänğqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau äwiminuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqenji, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anjä inğisa aquvä äqänäqisäpu, ga ymisanji “ñqänänjçä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anjä hñque-hñque buayä anä änäkäminuwi. ⁴⁷ Qu iinjä imäkäkipiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haçeu ämamäuminuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu “Ii anğuiqä” ätminuwi. Itanga hiunji ique-iqenji, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäkñätqätanğuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqäminuwä iquatä anä äpmuateminqe.

Pitä iqutä, Jonä iqutä, yukä quvqä hñque ängüä iwimäkkiyinqä

¹ Hiunji awiyqä hñquenji, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänga etangi, Pitä iqutä Jonä iqutä, hiqäva-imäqä anä iunqä äukiyi. ² Inğanji ämaqä hui, yukä quvqä-tänä hñque isuänjä äqänga äpkuwi. Ämaqä iqu, känai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iquenji, hiunji ique-iquenji hiqäva-imäqä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätangqä-tänä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yängisa peyqanquwä iquau, mbqänqä tääqä tqämanquätinqä, äpmuatemiñwi.

³ Inğanji ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäqä anä yängisanqä peyinqä iqanginyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tqanğa, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hinuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hinuä yaqänyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmatqä hui dapiyñqeqä” knuä vqangi, iquaqi hinuä yänänäqñqä äqunminqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanğa nätmatqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inji Jisasi Kraisi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqetani, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanjä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuangisa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänäñi ängüä wimängangi, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanjä ikäkqe. Inğanji iqu qanjä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä,

iquaqutä hiqäva-imäkqä anä yäpä yängisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänä iqua, iqu qanä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuqanji äqunquwi. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqu, hea ique-ique hiqäva-imäkqä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanğa qu, yäunüä ipu, “Tä änäñätiyâ” tpu ipu, kñuä kuapänä indqänminjuwi.

Pitä iqu kukñuä awi, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa ätkqenqä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätinjqä’ ätminjuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutangi äqunquwi. ¹² Pitä iqu i iqanğä äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmatqä tä timäuqanğqenqä yäunüä ipu, hinüä yänänäqñqä suñqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He kñuä tiinjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqu qanä äwqäqe, iquaqvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäkqä iutatä, imäkqinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiinji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäunüä-wiyqä Jisasi Iquenji, yoqä naqä äyâ äwikqeqä. Iquenji, he pizqä päsqa iquauä hipa iu vqanğuwänğani, Pailoti iqu, Ique hinuinä qunäwatmätä iqanğa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’

* **3:13** Anğumä Itmakqä 3:6

ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäkkä-qu qäyā etanqä-qe, he Iquenji tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iquenji, hinuinä qunäwatiyā’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etanji he Ämaqä, hānjä-pmeqä mitimäuqä Iquenji, äpäsqaŋguwāŋga, Goti Hanjuwä Iqu Iquenji anju ävauqumuatkqeqä. Ye, iinjā timäuqanji hinuä äqunq̄ueetanji, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yogenqä quuvqä eqiyänjueä-qae, ga ämaqä, he hinuä äqunäpu näq̄nqä equwä iqu, yänänäq̄nqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etanji, iqu anjuä imänq̄anji äqunänjuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäq̄nqä yemäkkqanq̄qä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäüä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maq̄nqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwinq̄e, nyi näq̄nqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hinuä-tqä iquau k̄nuä iqä vq̄anji, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunjuä ikqä Iqu, hanjä-iqä meni qeqä’ ätäpu hinuä ätminjuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqanqä hinuinä eqänätä, Iqueqä kuk̄nuä iinjā, qäyunä äyā ätimäukqeqä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäut̄nqä enganq̄utqe, hiqä k̄nui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäq̄iqinyqä anji bpiyā. Iinjā iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyät̄nqä ätekqä Iquenji, anju dowatänq̄iyä. ²¹ I etanji tänq̄anji, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänji, anju änyä-hänjä imäkätq̄anq̄qä,

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätŋqe. Hea inğanqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiñuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tŋqä hiñuiqänä ätuänqeqä. ²² Hiñuiqänäñi Mosisi iqu tii ätkqeqä.

‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä aw-iqisanä hŋque, hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätŋqä atäunuä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäñi, he qänaknä iqäpŋqä.’† ²³ *‘Itanga hiñuä-tqä iqueñi, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetäñi, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡*

²⁴ I etanji Samueli iqutä, huizi iquatä, hiñuä ätqa äpminuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä täŋga tä ätimäuqenqä ätminuwiqä. ²⁵ Kukñuä hiñuä-tqä iqua ätminuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukaunqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueñi tii ätukqeqä. *‘Tqä taqä-tawäkatanji, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänäñä iquaunji, Nyi äñguä iwimäkmniqeqä’*ätukqeqä. ²⁶ Inji he hŋqunä-hŋqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupŋqä yätamäkqä eyätä, äñguä emäkätŋqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Ique ävauqumuataqetani, henyqä ganä ändowatkqeqä” ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwiñqä

† 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19

¹ Pitä iquätä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kuknjuä yqänä tuätqätanjiyänğa, hiqäva-imäkqä iquatä, hiqäva-imäkqä anjutanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquätä, Satyusi iquatä äwimakuwi. ² Inğanı iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinyä, “Jisasi Iqu ävaukqä-panjä iinji, ämaqä ae äpakonjuwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanğinyä äwipiıı, qu äwqä tnänä äwiñgqe. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiıı, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñğanqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanğinyä qätä äwipiıı, kuapanänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminjuwä iqua, eeqänänäni 5,000.

⁵ Hea awiñğanı, Israitqä iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, kuknjuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemä iu aquvä äqanğuwı.

⁶ Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi.

⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinjuä iqi ämatqätepiıı, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkqiyi, yänänäqñqe äkita pqanji imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inğanı Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapanä munğanji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä anğuanänänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkquenqe, ‘Iqu anğui äänä imänğutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanğutqe, hesä, Israitqä eeqänänä iquatä, näqñqä tiinjä hipñqeqä. Jisasi

Kraisī neqä ämineyqä, Nasäretqätanjä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä änguä imänggä tqū, heyaqä hinuä täqi äyā ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anġi ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunġi, tiinġä äqänänä.

*‘Anġä imäkqä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anġä quea enqä-pa, anġä yänġänäqġqä imäkqä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anġu inätmeqe, ämaqä hġqu hmanġqä. Jisasi Iqunänġqä. Qua täunġi, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hġqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänġqä” ätukqe.

¹³ Pitä iqtä, Jonä iqtä, zä miqä kukġuä awä yänġänäqġqä tqanġinyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqġqä mayġqä mäwqä-quaqu äyā etanġi äqumbiyi, kġuä kuapä indqänäpu, näqġqä tiinġä ämakuwi. “Hinġuiqänänġi, iquaqu Jisasi Iqtä anä äyā äpmaminġuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä änguä imänggä iqu, iquaqutä anä tqäutänġä äqumbiyitanġi, qu kukġuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itanġi qu iquaqu i anġä aquvä äqänäpu, kukġuä iwäsäuqä iutanġä yäpaqä mänġisa ändowatpiyi, kukġuä tii ätġuwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquġi, ne äänä imäkatuġquäwä? Ämaqä mimäkqänänġi imäkqanġinyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqġqä ae eqäuä. Iinġe, ne ze, änä maeqä yanġunä. ¹⁷ Iinġä etanġi qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä

* **4:11** Apqä Bukä 118:22

ipnqä dinqe, ne iquaquini, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä mätquä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqueqä” ätnquwi. ¹⁸ E ätmbiyi, qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iyñqä, pmua imäkkuwi.

¹⁹ Inğanji Pitä iqutä, Jonä iqutä, iquauqä kukñui kimañi, tiñjä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, suqä jänäñi äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknäñi, heyaqä kukñuiu yenqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yenqätanä? ²⁰ Suqä qäyunäñi, tiñjqä. Ye kukñuä awä mätquä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänäñi, ye hiñuä äqunäta qätä äwiyätqänunenqe, kukñuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäkcänänjä iuta äñguä imänggqä iqu, iqueqä quväukui 40 ae ämäwqätäukqe. Inññqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäkcänqñqä, Iqueä yoqe haqeqä mamäucanğä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquini, kukñuä yänänäqñqä dinä ätupiysi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kukñuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

²³ I ävquatäwatqanğuwänğä, iquaqu quvämaqä iquaunqä anğumä äwiyi, kukñuä hiqäva-imäkcä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kukñuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. ²⁴ I tquanğinyä äwipiysi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiñjä ätukuwi.

“Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itanğa nätmatqä eeqänänjä iu äwinqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hiñuiqänänji, Si Dñä Änguä Ique tquanğnä, Iqu neqä awiqu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tquanği, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänjä iunji, äwqä tnänjä sunqä imäkkäuä? Huiwä huitanä-huitanä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kukñuä hiñginäwa sunqä tqäuä? ²⁶ Ämaqä anä-himqä eeqänänjä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkänqä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitñqä ätekqä iquesä, mändi äkittqäpñqä, aquvä äqänğäuä’ äqänänä.†

²⁷ Tiinji, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitanği huizi iquatä, anä-himqä täu aquvä äqänğuwıqä. ²⁸ Qu iinjä imäkkuwi, Si Tqä yänänäqñqä dutatänä, Tqä äkinqä dutatänä, hiñuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkkuwiqä. ²⁹ Naqä Iqukiyä, qu kukñuä zä inemäkpñqä änatquwinqä kñuä indqänyä! Itanğa Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukñui awä qäyunä tuatunquä diñqe, yänänäqñqä inemäkiyä. ³⁰ Iyää, Si ämaqä täñä-yaqä iquau, a äwqätätinä, änguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänjä huitanä-huitanji, imäkiyä” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tquanğuwänğa, anä qu

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

äpmaminjuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inğanı qu eeqänäni, Dñä Änguä Iqu kuapänä munğanı, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäni, yätamäkqä änyminjuwiñqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Nqänänjçä” matqä ipu, eeqänänjä quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anğu ävaukqenqä, kukñuä awä ätuminjuwi. İni Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä äwinyätä, anğuä iwimäkminqe. ³⁴⁻³⁵ İi tiinji. Ämaqä quatañä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau vätqätanğuwä iutanı, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminqe.

³⁶ Inğanı ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanğı, känai, Sapłusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. İi tiinji. “Ämaqeü yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.”

³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iqutä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkkä ikiyiñqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmamiñyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iqutä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwiñqä iutañi, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuäñqä pñqä etä, itaŋga hui äma äpätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änäñqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqu ikimäkkqanği, tqä quañqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Äñguä Iquenji suñqä quañgä ätunyä?” ätukqe.

⁴ “Si quae mbqäñqä mimäkkqanğanji, ii tqänänjä eañqeçä. Itaŋga mbqäñqä imäkätnä mbqä ämenjäñğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänjä-qae, tqä äkiñqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etañgiyi? Inji si suqä quañgi, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanji Anänasi iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkoñgqe. Itaŋga ämaqä nätmätqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeçänänjä zä ikuwi. ⁶ Hikñä iqua pämä ätqäümä äppiyyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyyi, Anänasi iqueqä apäki nätmätqä iinji timäuqanğqenqä maqñqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ İi äpeyqanğa, Pitä iqu

yatnqä tiinjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quajenqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimañi, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tquanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kjuä naqä-hnqunä indqänäsinyä, Dnjä Änguä Iqueni sunqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetani, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeqä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Hiknä iqua äppiyyi, pizqä witanği äqumbiyi, yäpaqä mängisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğani qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiinjä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäqänänjä huitanjä-huitanji, kuapanä imäkmiñuwinqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kukjuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäqänänjä huitanjä-huitanjä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkmiñuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hnqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anä mätävätinjä iqi, aquvä äqänäqisminuwi. ¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqnqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyä-qe, zä wiñğanği, anä mäpmeqä imiñuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapanänji, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmamiñuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanğqenqä, qu

ämaqä täñä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqängisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwätemiñuwi. Ii imiñuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqängani, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanğuti, äñguä imämbñqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anä-himqä Jerusälemä-täñä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä täñä-yaqä-täñä iquautä, dnä quvqä-täñä iquautä ätuma äpminiñuwi. Inğani ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, äñguä imänğuwu.

Enätqä hñqu, guä pmetanğuwä iquau, yäpaqängisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqtänä, iqtä näueqä imäknminiñuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñğqe. Iqua Satyusitanä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñğanğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeucqä hiñuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqängisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iuñi häñä-pmeqä änyä-häñiñqä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, ziñuä matqänğa, hiqäva-imäkqä anä duñqä äupiyyi, ämaqeu näqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inğani hiqäva-imäkqä naqä iqtä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi, ämayukä-imanqä hui, kukñuä awä tuäkiqäpñqä

ändowatkqä iquau ätuma ppñqä, guä pmeqä anä dunqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyi, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanqä äqunqäwi. ²³ E äqumbiyi, anqä äupiyi, “Ne anä qñqani, yänänäqñqä yqänä hinätanqi äqunänunä” ätukuwi. “Itanqa ämaqä guä pmuateqä anä iu miqä iqua, anä qñqanä eeqänänä iunji, hinuä äqumbu tqäutanqä äqunänunä. Inäqä ne qñqanä äutäuquque, ämaqä anä yäpä yängisanji mäpmetanqä äqunänunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjutanä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kukñuä ii qätä äwipiyi, qu kñuä kuapanä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätñguwi.

²⁵ Inqani ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, tänqani qu hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänäuä” ätukqe. ²⁶ I tqanqa, ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diñqä zä winqanqi, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kukñuä ätukuwinqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänä iquauä hinuä iqi äkitqätekuwi. Itani hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiñä

qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeuni, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inäqe he näqñqä yqänä vätkätangä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänäñi, heyaqä kukñui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenqe, he quangä hinji änanyuätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquangä, Pitä iquä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kukñuä kimañi, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuitä, ämaqeugä kukñuitä, asänänä maeqä eqangani, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanqunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanguwängga, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique angumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, angumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä kñui äkunmäknatunquä yätamakqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmätqä iinjä timäuqangi äqunani, awä ätätunqeqä. Itanga Dñä Änguä Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dñä Änguä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquauni, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kukñuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänä wiñgangi, iquauni pizqä päkñqä äwiñgqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe,

Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanä-qu eä, ämaqeu kuknuä-suqenqä ämotqueqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatminjuwi. Iqu pämä ätqäuce, “Ämaqä tquauñi, yäpaqä mängisa wänqäpu pmapnqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mängisa ae äwqanquwännga, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinä iquau quvqä iwimäkpnqä enqanqutqe, knuä änguänä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapanä mäpäwqännga, Teutasi iqu ätimäuce, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunqä’ tquanğa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanquwännga, iquauqä wäunui qui imäkngqeqä. ³⁷ Iinä ätimäukqeunji, gapmanqä iqua ämaqeudä yoqä meqanquwänngani, Jutasi Galilisanä iqu ätimäuce, ämaqä hnqua qua miqä iquatä mäkä humbnqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iquenä-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Tängani nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmätqä hui miwimäkqä ipu, hinuinä qumbiyä. Ii tiinjä. Ne maqnqe. Wäunjuä tä, iquauqä knuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyä? Qu quwqä knuä indqänqä duta imäkqanqppqe, qui imäknänqiyä. ³⁹ Iinä etanji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanqutqe, he a änä makiqätqä ipnqäüä. Iinji, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-

huŋqä enqä-panjä epŋqäüä” ätukqe.

Inğanj, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä maŋj qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyi, ämaqä hŋqua, iquau jävqä päkŋqä ätukuwi. E imäkpiyitanj, qu iquaunj, Jisasi Iqueä yoqe aŋgu matqä ipŋqä pmua imäkäpu, hiŋuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inğanj ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämaŋj, aquvänä ipu yäpaqä mäŋgisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapŋqä, hiŋuinä äqunŋqenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanj hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä aŋjutä, ämaqä hŋquauqä aŋjutä, näqŋqä äväkämiŋuwi. Qu mävquatämäuqä ipu, kukŋuä aŋguä we-huŋqä-täŋj, awä tiinjä ätumiŋuwi. “Kraisi ne mineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäkqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiŋqä

¹ Inğanj ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanŋuwänŋanji, ämaqä kiŋä nämđanä, Grikä iquauqä anjä-kukŋuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anjä-kukŋuä tqä iquau, äkasuwä tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iquenj, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanŋuwä iquau, yätamäkqä äväpiyanŋanji, nesanjä apäqŋqä iuaunji, mävqä itqänjäüä”

ätukuwi. ² Inğanı ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hinuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii änguä hmanjqä. ³ Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinjä ämaqä suqä änguanänjä iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä änguanä äqombu, Dnjä Änguä Iqu iquau kuapänä munätanji epu, ä näqñqä änguä kuapä-tänjä iquauni, atäunjuä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpñqä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuäni, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kuknui awä tqauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tqanguwinqe, qokä-apäkä eeqänänji kiinjä qe äwiñqce. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänjä-qu eä, Dnjä Änguä Iqu kuapänä ämunätanqqä ique, atäunjuä ikuwi. Iqutänji, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunjuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanjä eä, Israitqä iquautanjä hma etanqqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänğanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunjuä ipiyi, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä hinuä iqi ätqätekuwi. Inğanı ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qu wäunjuä tä imäkñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätkuwi.

⁷ Inğanı Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui, imimä äukqe. Itanjä Jerusälemä iunji, qokä-apäkä

quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautañä kuapänänjä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kuknuä ämitkuwinqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iquenji, änguä iwimäkätä yänänäqñqä vqanji, iqu wäunuä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminqe. ⁹ Inğanji ämaqä hñqua, Stipenä iqtäñji, kuknuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinji, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñquesañä iquae. Anjä iquenqe, “ämaqä qänğanä wäunuä hinginä äwiminjuwä iquauqä anä aquväqñqe qä” ätminjuwi. Anjä iquenji, ämaqä anä-himqä Sairinisanjä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanjä iquatä, itanğa qua naqä Silisiyatanjä iquatä, qua naqä Eesiyatanjä iquatä äpaquminjuwi. ¹⁰ Kuknuä mäkä i hunğanjuwä-qe, Stipenä iquenji Dñä Änguä Iqu näqñqä änguänänji vqanji, qu iqueuä kuknui mändi makittqiyqä iminjuwi. ¹¹ Inğanji iqua, ämaqä hñquau-mända kuknuä zä tquanğä, iqua kuknuä quanji, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kuknuä quvqä tätqätanji äwiyänjunä” ätukuwi.

¹² Inğanji ämaqä, Stipenä iqtä äkasuwä ätnjuwä iqua, qu ämaqeuqätä, ämaqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkwi. Inji qu äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi

ätimäupiyi, qu ämaqä quangä-tqä hui ätuma pqaŋguwänga, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiinjä tqaŋgi äwiyäjuna. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanjä Iqu, anjä tquenji qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiŋuiqänä änätaŋkqeunji, hui-mända iwäsäuniqeqä.’ Iqu iinjä ätqa äpätŋqe, hiqäva-imäkqä anjuŋqätä, neqä kukŋuä-suqenqätä, kukŋuä quvqä ätäŋqeqä” ätukuwi. ¹⁵ I tqaŋguwänga, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänäŋji, Stipenä ique hiŋuä yänänäŋqä äqunäpiyi, iqueqä hiŋeŋuä iunji, enätqä hŋqueqä hiŋeŋuä enqä-pa äqunjuwi.

7

Stipenä iqu, ique kukŋuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Ingaŋji hiqäva-imäkqä naqä iqu, Stipenä ique yatŋqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quangätanä?”

²⁻³ Iqu e tqaŋga, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiqu Aprähamä iqu, anjä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapätänä Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täutä, tqä näueqä täutä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä’ ätukqeqä. ⁴ Ingaŋji Aprähamä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämaŋji, iqu äwätä anjä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisaŋji, iqueqä kaniqu äpäkoŋganğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeŋuwä täunqä

ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metnqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, ‘Qänakndanı Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniñqeqä,’ ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kuknuä iini, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iqueni, tiinjä-pqä inä ätukqeqä. ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänä iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqiñä iqua, iquauñi, quwqä wäunuä-wiyqä hiñginqä-qua pmapnqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanguti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanı ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquauñi, Nyi hanä-iqä wimniqeqä. Inğanı tqä taqä-tawäka iqua, qua iuni ävämapiyi, täqinqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä’ ätukqeqä. ⁸ Iinjä ätuäqetani, tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi kuknuä ätätmä eqäqä tä, i witäniñqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.’ Aprähämä iqu näqnqä iinjä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeunı, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inji Aisakä iqu, Jekopä iqueni asänä imäkkqeqä. Itanı Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquauñi, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapnqä vqanğuwänğa, iqu Isipä iuni, wäunuä-wiyqä hiñginqä-qu äpmamiñqeqä. Inğanı Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanä-iqä eeqänanı huätä ämätnämäutä, yätamäkkqä äwimiñqeqä. Iqu

ique näqñqä änguänäñi vqanji, ämiqä naqä Isipä iutanjä iqu, iquenyqä winğanji, ique atäunjä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjä anjä iunjä-pqe, ämimiñqeqä.

¹¹ Qänakndani qua eeqänänjä Isipä iunitä, Kenanä-pqä iunitä, buayä dä naqänänjä timäuwğanji, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanğuwänğa, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiñuwiqä. ¹² Inğanji Jekopä iqu, 'Kuä-witqä Isipä du äwinä' tqanğä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqe kinğanäñi ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunji Isipä iunqä uwqanğuwänğanji, Josepä iqu qutaqaunji, 'Nyi Josepä iqunjqä' ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känğüäkaunqätänji, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inğanji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapñqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänänji, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inğanji Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndani äpäkonğqeqä. Itanğa neyaqä awiqukua-pqe, inä äpäkonğuwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemänqä anğu äma äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptñqä Sekemä iunji, hiñuiqänänji Aprähämä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmätqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique qänğinğa ätukqä-pa timäutñqä itqätanğa, Isipä iunji, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanğuwiqä. ¹⁸ Inğanji, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqñqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä.

19 Iqu neyaqä atqä-awäkau quangä enqä-panä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänäqñqä tquanji, iqua ymeqä dänjä iquauni, yäpaqä mängisa äpäkombñqä ämatnämäuminjuwiqä.

20 Hea inğanj, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ‘ymeqä tqü änguiqä’ kñuä äwikqeqä. Qu iqueni, qanüä hñquaqui-hñque päwqanğanqä, kaniqueqä anjä iunji, änguänänjä ämiminjuwiqä. 21 Qänakñi, qu yäpaqänngisa matnämäuqanğuwänğa, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminqeqä. 22 Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eeqänänji ique ämotqueqanğuwänğa, iqu naqä-qu eätä, kukñuä änguänänjä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäqñqä imäkkqä-qu ekqeqä.

23 Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanğanj, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquaunqä kñuä indqänätä, hiñuä qunätñqä äukqeqä.

24 Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanjä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanji äqunäqe, Israitqä ique yätamäkkqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä.

25 Iqu e imäkätäqanğanj, kñuä tiñjä äwiminqeqä. ‘Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiñjä mapñqäuä. “Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä.”’ Inäqe qu iñqe, maqñqä eminjuwiqä. 26 Hiunji awinğanj, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanğinyä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamäkätñqä äwinyätä, ‘Ai, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenğuenğiyqä’ ätukqeqä.

27 I tquanga, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, ‘Si, ne ämineyätinä, jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä? 28 Huäqini si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tängani nyi-pqe pizqä bäktñqätanä?’ ätukqeqä. 29 Ii tquangqenqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitiyänäñqä zä äwäqe, qua huitanjä-qu eä, iqi äpmaminqeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

30 Inğani quväukuä 40 ae äpäwqanga, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anä avqñqä imä, qoqonä Sänai iunı, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätangqä yäpä inğisa äpmakqeqä. 31 Mosisi iqu hiñuä iñä äqunäqe, kñuä kuapänä indqängqeqä. Iqu hiñuä äñğänä qunmätä qäqiqi päwqanga, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiñä ätukqeqä. 32 ‘Nyi tqä tawäka, Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.’ I tquanga, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hiñuä qunqänqe zä äwiñgqeqä.

33 Iqu i imäqanga, Naqä Iqu tii ätukqeqä. ‘Qua si pämä ätqäunıni, ii Nqeqä. Iiñiqe, si tqä yukä ämuasmäni huätä hiquveyä. 34 Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunı, hanjä-iqä ämepu tääqä dqangwi, Nyi hiñuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iñä etangi, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anğı itmamqä äpqänä. Tängani si Isipänqä anğı utñqä äkndowatqänä,’ ätukqeqä.

35 Mosisi iqueni, Israitqä iqua kiñganäni hñgisänä itquepu, ‘Si ne ämineyätinä jänä

inemäktñqenqe, tqü äktqäwä?’ ätukuwä-qenjä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anğumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunjuä imäkätñqä yätamäkqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä häñesqä iutä, anjä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunjuä huitañä-huitañä ämaqä mimäkqänänjä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anjä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmamiñuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. ‘Ämaqä hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hiñgua hñque, atäunjuä väniqeqä.’ ³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqua, anjä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanğuwänğani, Mosisi iinjä iqunä iquatä anä äpmamiñuwiqä. Ga qoqonjä Sänai yätunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä häñä-pmeqä-täñi ämakqe, ne awä änatqa pğäpnuwänğä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqua, qätä wiyqänqä mäwiñqä itä, hñgisanä itquepu, Isipä iunqä anğü upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. ‘Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueni, squä wimequtiyä? Inji hiñuiqä nemepu, hänaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä’ ätukuwiqä. ⁴¹ Inğani qu golqä hui ämepu, goti quanğä bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitani, goti iquauqä hipaetä imäkkuwiñqä aquvänä

imiñuwiqä. ⁴² Iiñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qañuä iquenyqätä, qätäqueqä iquaunqätä, aqvanä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hiñuinä äqunqeqä. Ii ätimäukqenqe, hiñuä-tqä iquauqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiñä äqänänä.

‘Israitqä iquenä, he anä avqñqä du, quväukuä 40 äpmapiyängañi, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqämiñuwi, Nyinyqä äyä äqämiñuwätanä? Ii oeyqä.

⁴³ *He goti quanqä iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaqiñi, he qäsä äma ikämiñuwiqä. Iiñä iqanquwiñqe, Nyi Bapilonä-tänä iñgisanqä huätä hendowatmniqeqä,* äqänänä” ätukqe.*

⁴⁴ “Neqä awäkiqwa, qu anä avqñqä iu äpmapiyängañi, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä kuinä-tänä äpmamiñuwiqä. Namnä anä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, kukñuä naqä-qakui äwimiñqeqä. Qu anä ique ämätäpiyängañi, nätmatqä eeqänäñi Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmiñuwiqä. ⁴⁵ Qänakndanji iquauqä ymeqä iqua, anä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inqañi Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquau huätä väqiyqanqa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä

* **7:43** Amosi 5:25-27

Dewiti iqu äpmetäqänqanqä ämiminjuwiqä.
⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu änguänänjä iwimäkätqätangqenqä, iqu Iqueni, 'Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anjä änguänänjä hñqu mätmqänä, hiñuinä ñqänyä,' ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkqä anji, qe ämätqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanqqä-qe, ämaqä iqua anjä ämätppqä iunji, Goti Haqä Yätutanjä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hiñuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäkkqä-paniqä.

⁴⁹ 'Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanğa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitanji mätpñqäwä? Nqä anjä hapä pmeqänqeqe, äñgi mätnänä? ⁵⁰ Nätmatqä eeñänäñi Nyaqä hipaetanä imäkkqeqä,'† ätätä äqänänä" ätukqe.

⁵¹ Inğanji Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunji, tiñji inä ätukqe. "He ämaqä hñgisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiyqä iquenjqä. Ii tiñjqä. Hiqä tawäkiqua hiñuiqänä imäkminjuwä-pa, he Dñä Änguä Iqueni, hea ique-ique hñgisanä itquetqänjuwiqä. ⁵² Hiqä tawäkiqua, hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmaminjuwä iquaunji, eeqäpnä quuvqä iwimäkminjuwiqä. Itanğa 'Ämaqä Jänänänjä Iqä Iqu, äpaniqeqä' ätminjuwä iquaunjä-pqe, qu pizqä äyä

† 7:50 Asayä 66:1-2

äpäkkuwiqä. Inji Ämaqä Jänänänä Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kuknuä-suqe, enätqä iquauqä hipa iutani, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknäni miqä itqänuwenjqä” ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwiñqä

⁵⁴ I tquanji äwipiwi, ämaqä miqä naqä eeqänänä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanji mangtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanquwängga, Dnjä Änguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munganga, iqu hiñui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä motqueqä witanqqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutangqätä äqunqqe. ⁵⁶ I äqunäqe, “Hiñuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanä äütänätangqätä, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutangqätä, hiñuä äqunänänä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanga, iqua manä yänänäqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiwi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiwi, anä-himqä yäpaqä mänggisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iñji mimäqñqanga, ämaqä hänänqatqä quangä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hikñä hñqueqä yukätänä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätangquwängga, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, ñqä quuvqe indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki,

Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!”
ätukqe. E ätuäqetanji, äpäkonqce.

Qu Stipenä ique suqä tä
iwimäkqanquwänqani, Soli iqu, “Qäyunä äyä
imäkqäuä” knuä äwikqe.†

8

*Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä
ipäqäkqenqä*

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwänqani,
Jerusälemä iunji, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu
aquväqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi.
Quvqä e iwitqueqa uwqanquwänqanqä, qu
eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalija
iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu
kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquanä
zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä
päsqanquwänqanqä, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu
äwinyätanqñqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä
huiwi qua äptepiyi, knuä naqänänqä äqäkuwi.
³ Inäqce Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu
aquväqñqä iquauñi, quvqä itquetñqä ipäqäkqe.
Iqu iquauqä anä eeqänänqä iu äwimayäkitä,
yäpä inqisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä,
eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqce.

Qu, Sämalija iu kukñuä awä ätuminjuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukñuä
änqänänqani awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iquautanqä
Pilipä iqu, anä-himqä Sämalija iunqä äwiqe,

† **7:60** Kukñuä tqce, 8:1 iquesanjiyi. Näqñqä-tänqä iqua, ii 7:60
qäsä etanqenqce, ii änqänänqiqä indqänätqänqä.

Kraisī Iquenyqä kukñuä äŋgui, iqi awä ätuminqe. ⁶ Qokä-apäkä kuapänäni, qu Pilipä iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanġi äqumbiyinqe, iqueuä kukñui, qätä äŋguänä äwipu äpmamiñuwi. ⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänjä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqaunġua, ämaqä yänä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, äŋguä qe imänġuwi. ⁸ E imänġanġä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutañi, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iunji, ämaqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqanġani, iqu paaqä huitanä-huitanä imäkätä, Sämalīya pmeqe yäunjuä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätminqe. ¹⁰ E imäkätqätanġqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñġinqä iquatä, qu, “Ämaqä tqū, Goti Iqueuä yänänäqñqe” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä äŋguänä äwimiñuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñġanqä imäkqā wätqätanġqenqe, qu iinjä imiñuwi. ¹² Pilipä iqu, kukñuä äŋguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisī Iqueuä yoqeunqätä, awä tuätqätanġqenqä, qokä-apäkä qäsäni, qu ‘naqä-qakuiqä’ kñuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asñä ämakuwi. ¹³ Itanġa Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” kñuä indqänäqe, asñä ämetä, Pilipä iqutä qanä anä ikämiñiyi. E ikisiyänġani, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä imäkqanġi äqunäqe, iqu yäunjuä imiñqe.

14 Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmamiñuwä iqua, “Sämaliya pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäüä” tqanğä äwipiyyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämaliya pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asñä meqanğuwänğä, Dñä Änğüä Iqu mäwimeqä yqänä etanği, Pitä iqtä, Jonä iqtä ätimäyi, Dñä Änğüä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänğä haqeqä hiqanğiyänğä, Dñä Änğüä Iqu iquau qe äwimakqe.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanğinyä, ämaqä Dñä Änğüä Ique äyä meqanğä äqunäqce, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqe. ¹⁹ Iqu iinğä itä, tiinğä qe ätukqe. “Nyi ämaqä hñque hipae haqeqä eqanğä, iqu Dñä Änğüä Ique meniğä diñqe, qe yänğänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqe.

²⁰ I tqanğä, Pitä iqu kimañi, “ ‘Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätñqe, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqe. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, tqä kñuä indqanğce, jänä hma etanği, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä ne imäkätunğueñi, si anä mäpmeqänänigqä. ²² Tqä kñui äkunmäknätñä, suqä quvqä tqeñi, ävquatämäutñä, Naqä Iqueuä yätamäkqenğä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqanğqä quvqe, huätä makmäunğutiyä, mämakmäuqä yänğutiyä? ²³ Si yänğänäqñqenğä hiñuä aowä qänätqätanğñä äkqänmä, ii

äktqänä. Suqä ii, marasiñqä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqce qui ikimäkätqänä. Suqä quvqce, guä enqä-pa kikiqäyautanji äkqänänänä” ätukqce.

²⁴ I tquanğa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqce, Goti Hanjuwä Iqu hanjuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqce.

²⁵ Inğanı ämaqä kukñuä awä siyñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, nätmatqä hiñuä äqunminiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä anji wiyñqä ävämäkiyi. Qañä äwäsiyänğanı, Sämaliya pmeqä iuqä anä-himqä kuapänänä iuñi, kukñuä anğui awä ätqäumiñiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiñä ätukqce. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanä mäwqä inğisañqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätanı, anä-himqä Gasa bunqä änyeaqñqceu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqce. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänä iu änyeaqenä.

²⁷ I tquanğa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqce. Hänaqä iqi ätimäuqce, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunğqce. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanä ique. Ämaqä iu pmeqce, quwqä apäkä naqä iinyqce, “Ii kandisiyqä” ätminiwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänä miqä ique. Inğanı iqu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqce.

28 Jerusälemä iu ae äpmeqetani, angu wätñqä imäknätä, iqueqä kalisi hageqi äpme, hinuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanminqe.

29 Inqani Dñä Änguä Iqu Pilipä iqueni tiinjä ätukqe. “Si kalisi-tänä qäqiqi äwätinä, qanä anä winyqä.” 30 I tquanqa, Pilipä iqu, iqu-tänä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hinuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätanqi äwiyäqe, “Kukñuä iunji kiqä quatinqe, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

31 Ga, ämaqä iqu kimanji, “Ämaqä hma eätqe, kukñuä quatinqe, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe. 32 Iqu bukä a ätäukqä iunji, tiinjä tnätanqiyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-pani, qu iqueni, asä iinjä ätuma äukuwi. Itanga sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanquwängga zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqe. 33 Qu iqueni, mändi äkittqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänqä aanqä imäkqanquwitani, iqueqä kaqä-kawäkaunqe, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

34 Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiinjä ätukqe. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hinuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

35 Itani, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä änguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu

* 8:33 Asayä 53:7-8

a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kuknuä huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinjä. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetanji, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetnqä imäkiyä” ätukqe. Inğanji Pilipä iqutä, ämaqä iqutä, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe.

³⁹ Iquaqu eqä mämdanji äyapätqätanjiyänğa, Naqä Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anğumä hiñuä mäqunquä ikqe. ⁴⁰ Inğanji Pilipä iqu, “Tä nyi anjä-himqä Asändotä iu ätqäuänänä” kñuä ämakqe. Iqisanji, iqu anjä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iquenyqä kuknuä anğuanänji, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquanji, anjä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inğanji Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä pästätñqä kuknuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itanji, iqu hiqäva-imäkkä naqä iquenyqä äwäqe,

† **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kuknuä iu äqänänqä huiñi, kuknuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimani, “Si quuvqe, hämänänänä eqñi, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

“Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätnä dapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanğa, iqu pipa iunji, kukñui tiinjä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanğuwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänğqä ätuma päniqueqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğanji Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanğa, maqänänji qäukuä haqä yätutanjä we-hunqe, nyuauä enqä-panji, ique äwimakqe.

⁴ Wimeqanğa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manitanji, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunğqä qui nyimäkätqäninyä?” tquanğji äwikqe.

⁵ Injä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanğa, kimanji, “Nyi Jisasi Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqänji, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Injäqe si pämä ätqäutnä, anä-himqä yäpä ingisa paquvä! Iqinji nätmatqä si imäktñinqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqutä anä äuminjuwä iqua, qu ämaqä-que, hiñuä mäqunquä maninä tqanğji äwipiyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğanji Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Injä wimeqanğa, qu ique Dämaskasi iunğqä, a qe ämäusqanğa äukuwi.

⁹ Iqinji, iqueqä hiñui hea yqänä witanğji, iqu buayätä, eqätä, manğqä, hiunji hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä qu-uvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe,

Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyä” tquanqi äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanqa, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänäniqä’ ätätqänuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqini, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanqqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanu eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä enqä-pani tiinjä äqunqqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yängisa äwimetä, iqueqä hiñui anqumä anguä qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanqi äqunqqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanqa, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapanänjä iqua, tiinjä tqanqä äwiyänqqeqä. ‘Iqu Jerusälemäni, Tqä ämaqä iquauni, suqä quvqä itquakanj, itanji täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, “änquiqä” tqanqä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänuwä iquau, guä kiqiyäutñqä äquvepqqeqä’ tqanqä, äwiyänqqeqä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninqä, Nyi atäunjuä ae iqäqqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquautä, anä-himqä iutanä miqä iquautä, Israitqä iquautäni, Nyaqä yoqenqä awä tquätñqqeqä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä ätuätäqetanji, hanä-iqetä, täñä-hunqetä mequätñqä etanqi ämotquamqqeqä”

ätukqe.

¹⁷ Inğanji, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpä ingisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyätä, tiinjä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätqätanğñä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dñä Änğüä Iqu kuapänä kimetnğä diñqä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinjä tquanğa, maqänäñi, nätmatqä hiñuä hea iwomäkmiñqe, qua mäñi päkñanğa, iqu hiñuä anğumä anğüä qe äqänğqe. Inğanji iqu pämä ätqäüqe, asñä qe ämakqe. ¹⁹ Iinjä iäqetanji, iqu ymisañä änätä, iqueqä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anğui, Dämaskasi iu awä ätumiñqenqä

Soli iqu hiunji hñquaunji, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmamiñuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeçä” ätuäkämiñqe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänäñi yäunjuä ipu, tiinjä ätmiñuwi. “Jerusälemäñi, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeçä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqueqä. Itañi täqinyqä anğumñi, täqisanä hñquau guä äkiqiyäütä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiyä” ätmiñuwi.

²² Inğanji, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäütä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitnğä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä

jänä ii ätuminqe. Iqu e tquangqenqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä kñuä indqänqe, änä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanä-iqenqä mäwiŋgangi, Dämaskasi iu ävämakqenqä

²³ Hiunji kuapänä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinqe, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunjingatä, heatqänqatä, Israitqä iqua, ique pizqä päkñqenqe, aña-himqä iunji, hänaqä eeqänänjä iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. ²⁵ Iinjä etangi, ämaqä, Soli iqu ämotquaminqä iqua, iqueni heatqänğa aña-himqä täkñä quäuqänänjä yätunqä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänjä iu mñganga, guä äqiyäpiyi, täkñä yäpaqä mäŋgisa äqiyäumäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminqenqä

²⁶ Qänakndani, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä qämbñqä imäkminqe. Iqu injä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğä äwiyäpiyä-qe, eeqänäni, “Quanğiqä” kñuä vqanği, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ I etangi, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquaunqä, ätuma äwäqe, iqu iquaunji, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqänğa, Naqä Ique hinuä äquŋgqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqänğa,

Jisasi Iqueqä yoqenqä kuknuä awä yänänäqñqä ätuminqenqätä, ätukqe.

²⁸ Inğanı Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qañä ikipiyänğanı, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä kuknuä awä ätuminqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kuknuä mäkä äunminjuwi. İnjä ipiyitani, qu ique pizqä päkpñqä iminjuwi. ³⁰ Kätäkänğüäkiqua, qu iinjñqä näqñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanı anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inğanı qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämaliya pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquauñi, ämaqä huizi iqua hanä-ique mäwqä iqanğä, qu äwqä hanjuä imbu, anğüä äpmaminjuwi. Dñä Anğüä Iqu, iquauqä äwqeunı, yänänäqñqä iwimäkqanği, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. İtanga ämaqä kuapänä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique anğüä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänä iu äkoquväkiqinjaqänäqe, anä-himqä Linda iu ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqe. ³³ Anä iunı, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanği äwimakqe. Iqu yuki nñüä-tänä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanği, quväuкуä 8 ämäwqätäukqe. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anğü anğüä ikimäkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvani, jänä imäkiyä.” İ tquanğanı, iqu maqänä qe

ävaukqe. ³⁵ Inğanı ämaqä eeqänänjä, anä-himqä Lindatanjä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hinuä äqumbiyi, qu kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iuñi, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmamiñqe. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iñi, Grikä iquauqä anä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätmiñuwi. Hea ique-iqueni, ii suqä anğuanänñi imäkätä, ämaqä nätmatqänqä äwa iqanğuwä iuñi, yätamäkkä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanğa, ii täñä-yaqä äwimeqe, qe äpäkönğqe. Itanğa qu iyyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänjä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanğä äwipiyyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiynqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanğiyänğa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqanğa, qu anä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänñi apäqñqä eeqänänjä iua, Pitä iqu-tänjä iqi pämä ätqäupu, kñuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hanjä äpmeqänğa imäkkqe, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanğuwänğa, Pitä iqu eeqänänjä iquauñi, yäpaqä mänğisa ändowatäqe, qonjä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Inğanı iqu apäkä pizqä i witanğqä inği, hiqumuanjä äwiyäqe, “Tapitauä, si vayä” ätukqe. I tquanğa,

ii hiñuä äqänäqce, ique hiñuä äqunätä, pämä qe äpmakqce. ⁴¹ Ii pmeqanğa, iqu hipae a maqätqanğa, ii pämä ätqäukqce. E tqäuqanğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetani, Tapitai hänä pmetanği ämotquakqce. ⁴² Iiñqce, Jopa pmeqä eeqänäni, qätä äwipiyyi, kuapänäni Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanı Pitä iqu Jopa iunji, hiunji kuapänä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmamiñiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iqenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanı ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmamiñqce. Iqu Romätanä mäkä-iqä, qu “Italisanä iquayqä” ätmiñuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqceunji qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmamiñuwi. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanğuwä iquauñi, iqu yätamakqä kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea iqueique ätätä äpmamiñqce. ³ Hiunji hñqueni, mäptqä äwitñqä ti pmetanğa, iqu wätqä enqäpanä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepqanği äqunğqce. Enätqä iqu ique äwimeqce, “Koniliusi iqukiyä” ätukqce. ⁴ I

tqanğa, Koniliusi iqu zä itä, hinuä yänänäqıñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimäñi, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätnä, ämaqä nätmätqänqä äwa iquanguwä iquau yätamäqä ävätqätanğni, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä kñui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tänğanji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopañqä dowatıyä. İnji iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pññqeğä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueğä huiwiu wäunjuä imäqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanğa, Koniliusi iqu, iqueğä anju wäunjuä iqä iquautanä hñquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamäqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueğä äwinyänğeunji qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunji, nätmätqä eeqänänji, timäuqanğqenqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunğqenqä

⁹ Iqu iquaunji dowatqanğa, itanğa awınğanji, qu qanä äwqınjaqämbiyi, hiunji quemisqanğa, anä-himqä Jopa-tänğä qäqi wätqätanğuwänğa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanğa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanğuwänğa, wätqä enqä-pa äqunğqe. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqanä äütänğanji äqunğqe. İnğanji nätmätqä hñqu, yuä naqänänğä enqä-panä,

kiqä hituñuä hñquaqui-hñquaquinä iuñi, qua täuñqä pätnqä ävquatäwatñganñi äquñgqe. ¹² Yuä iqueqä vawä iuñi, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitañä-huitañä iinñi, vawä hiknätanñi äquñgqe. ¹³ E äqunäqe, mañitanñi kukñui tiññä tqanñi äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanñi äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimañi, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eññqe, nenyñqä pmua imäknänñqe, nyi mañqä itñqä-qae, oeyä mañqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tquanña, mañä anñi tii ätukqe. “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenñqe, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanñi, yuä vawä iquenñi maqänänñi, qäukuä haqä yätuñqä anñi äma ekqe.

Koniliusi iquesañä iqua, Pitä ique äwimakuwiñqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänñqe, quati änäñgä?” kñuä kuapanä indqänätqätanñi, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anñi äñgikä?” ätuäpu, yatñqä ävqa äppiñi, iqueqä anñä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiñi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu kñuä yqänä indqänätqätanña, Dñä Äñguä Iqu tiññä ätukqe. “Hiñuä qunyä. Ämaqä hñquaqui-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänñäuä. ²⁰ Inñäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanñä äquvepquwiñqe,

si iquatä anä upñqenqe, knuä kuapänä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tquanğa, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänjuwä iqu, ii nyinjqä. He sunqä quvepqäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanğa, qu kimanji, “Koniliusi, mäkä-
iqä 100 iquau miqä naqä iqu, änandowatqanği
äquvepqunä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänjä-qu
eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanği,
Israitqä eeqänänjä iqua, ‘Ämaqä änguanänjueqä,’
ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä
hñqu, ique tquanğqetani, iqu tqä kukñui qätä
kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä
watuñquä änandowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma
äpeyäqe, hea iqueni, iquau ämimiñqe.

Ziñuitäñi, iqu ävautä, iquatä, kätä-känğuağa,
Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueni,
Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qanjä
pätqätanğuwänğani, Koniliusi iqu iquaunqä
hiñuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä
qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-
qakuänänjä iquautä, tääqä ätuätumakqe.

²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanğa,
Koniliusi iqu, iqu-tänjä qäqi äpeyäqe, iqueuä
yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänjä
qäqi qonjä äwoktäuqanği, Pitä iqu ique
ävauqumuätätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panjä
iqunjqä” ätukqe. ²⁷ Ii iäqe, iqu iqutä yäpä
inğisa kukñuä ätqäyäsianğani, qokä-apäkä

kuapänäni, aquvä äqämbu pmetanğä äquŋgqe.
²⁸ Inğaŋi, iqu iquauni, tiinğä ätukqe. “He
 Israitqä iquneqä kuknuä-suqenğä näqŋqä ae
 äyä eänäuä. Israitqä iqune qäyä etanği huizi
 iquatäni, ne nätmatqä hui imäkätanä iquatä
 pmeqe, ii pmua imäknänä. Iinğä etanği, nyi
 ämaqä hŋquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi
 iqtäni, anä mämpeqä yenyqueqe’ matqä imqä
 diŋqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeqä.
²⁹ Iinğqe, he tääqä dqanğuwinqe, nyi ‘oeyqä’
 matqä itmä, äquvepqänä. Inji nyi yatŋqä
 eyqänä. He nyinyqe, suŋqä ändowatquwäwä?”
 ätukqe.

³⁰ I tquanğa Koniliusi iqu, “Hiunji hŋquaqui-
 hŋque päwqanğqeuni, mäptqä äwitŋqä ti
 iqanğa, nyi nyaqä anğä täu äpmamä, Goti Han-
 juwä Iquenyqä tääqä ätqäqeqä” ätukqe. “Nyi
 i pmetanğa, maqänäni, ämaqä hŋqu, iqueqä
 qäkitanı tã naqänänğä yänğä-qu, nyaqä hipenüä
 iqi ätqäunğeqä. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi
 iqukiyä’ ändqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä
 ätätqäni, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmatqänğä
 äwa iqanğuwä iquau, yätamäqä ävätqäninğe,
 kŋuä indqänänä. ³² Täŋğaŋi si ämaqä hŋquau,
 anğä-himqä Jopanğä dowatiyä. Inji iqua ämaqä
 hŋque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma
 ppŋqänänäyä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä.
 Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu
 wäunüä imäqä iqueqä anju äpmenä. Iqueqä
 anı, eqä-pŋğä maŋğä iqi ämätänänä,’ ändqeqä. ³³ I
 dqanğa, nyi maqänäni ämaqä hŋquau, sinyqä
 dowatqanğa, si suqä anğüä inemäkätänä, äyä

äpnyä. Inji tängani, ne eeqänäni äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä täqi äpmeñqutä, kuknuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kuknuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimani, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiinjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänqä knuä mämeqä itä, eeqänänjä iquauñi, suqä asitani Iwimäkqä Iqueqä. ³⁵ Amaqä häñeqä äkitanjä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäkqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni itmeñqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqune, kuknuä äñguä we-huñqä-täñi änätapqenqe, he näqñqä ae äyä eñä. Ii tiinjä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänjä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqutä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetatunquä, inemäkänqiyä. ³⁷ Nätmatqä eeqänäni, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenqe, he näqñqeqä. Jonä iqu, asñä qñqenqä awä ae ätukqänqä, nätmatqä iinjä qua Galili iu ganä ipäqäkqeqä. ³⁸ Inji Jisasi Nasäretqätanjä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dñä Äñguä Iquesä, yänänäqñqetä ävätä, Iqutä anä pmetanqi, Iqu ämaqä iu yätamäkqä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauñi, äñguä iwimäkätä, anä-himqä eeqänänjä iu ikäminqenqe, he näqñqä ae äyä eñäuä. ³⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätanqi, ne hinuä äqunminqenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkuwinqätä,

awä-tqä-quneyqä. ⁴⁰ Iqueni, hiunji hñquaqui-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä ävauqumuatäqe, qokä-apäkiuqä hiñuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqeqä. ⁴¹ Iqu ämaqä eeqänänjä iquau mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä tquatuñquä, atäunñuä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inğanı Iqu, ne ämaqä iunı, kukñuä tiñä iqu, ätnänjä iqi awä tquatuñquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäqueni, ämaqä hänä äpmeñuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqänjuwä iutä, iwäsäuqänqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hiñuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiñä ätmiñuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, İñä Iqueqä yoqetanı, äwqä hanjuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätmiñuwiqä” ätukqe.

Dñä Äñguä Iqu, İsraitqä iqua qäyä etanğı huizi iquau äwimakqenqä

⁴⁴ Pitä iqu, kukñuä yqänä tätqätanğa, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä kukñuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquauñqä äquvepätä, manğua ämunğqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ İtanı, qu anä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. İsraitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iqtä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyi, yäunñuä ipu, tiñä ätkuwi. “Ämaqä İsraitqä iqune qäyä etanğı huizi iquauñı, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä

Dnjä Änguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.”
 47 Inğanj Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dnjä Änguä Iqueni, ne ämakqu-panjä asä iinjä ämeqäuä. Iinjä etanji ne eqätä asnjä qiyatunquenqe, ‘Iinjä miqä pambiyä-qe’ tqu natätņqäwä?” ätukqe. 48 I ätuäqetanji, iqu, “Ne iquaunji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asnjä uwqiyatunqueqä” ätukqe. Qu asnjä ae ämapiyi, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

*Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqenqä,
 Jerusälemä iu awä ätukqenqä*

1 Ämaqä, Jisasi Iqu kukņuä awä tuäkiqäpņqä ändowatkqä iquatä, kätä-känģuäka, qua Jutiya iu äpmaminuwä iquatäni, “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kukņui ae ämequwiqä” tqanģä äwikuwi. 2 Iinjēqe, Pitä iqu, Jerusälemänģqä uwqanģa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqänģqä yänänäqņqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni, kukņuä ämitäpu, äkasuwä tiinjä ätukuwi. 3 “Si ämaqä huiwä häuä maktänģqä iquauqä anjuņqä äwätņä, iquatä buayä anä änätqänģuwä iqukiyqä.”

4 I tqanģuwänģa, iqu nätmatqä eeqänänģä, ique äwimakqenģä awä ätukqe. 5 “Nyi anähimqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänģanji, wätqä enģä-panjä tiinjä äqunģqe. Nätmatqä hņqu, yuä naqänänģä enģä-panjä, kiqä hitunģuä hņquaqui-hņquaquinģä iunji,

guä qäukuä haqä yätuta qäyämawatnɔŋangi äqunɔŋqe. Ii qäyämawatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqŋqä äŋguänä mamqä, hiŋuä äŋguänä äqunäŋqe. Vawä iuŋi, hiveqä-yaueqä, yŋŋä-täŋä, iwomä-qänakukuiqä, huitaŋä-huitaŋä iinŋi, vawä hiknätaŋgi äqunɔŋqe. ⁷ Inɔŋi, nyi maŋä hŋqu, tiŋä tqaŋgi äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, naŋui äpäsatnä, huinyä.’

⁸ Kimaŋi nyi, ‘Naqä Iquki, nätmataqä Tqä hiŋuä iqi kiyä mätaqä eäŋqe, nenyŋqä pmua imäknäŋqe, nyi maŋqä itŋqä-qae, “oeyä” maŋqä ymqänä,’ ätukqe. ⁹ “Nyi kimaŋi e tquanga, maŋä qäukuä haqä yätutaŋi, aŋgi ändkqe. ‘Nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqenqe, si “kiyä mätaqä” matqä panä,’ ändkqe. ¹⁰ Hŋquaqui-hŋque e ätäqetaŋi, nätmataqä eeqänäŋi, qäukuä haqä yätunqä aŋgi äma ekqe. ¹¹ Asä qäŋgaŋi, ämaqä hŋquaqui-hŋquenä, ämaqä aŋä-himqä Sisariyataŋä hŋqu nyinyqä ändowatkqä hŋqua, aŋä ne pmetanɔŋquä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Inɔŋi Dŋä Äŋguä Iqu, ‘Si kŋuä kuapanä mindqäŋqä pa, iquatä anä upŋqe’ dqaŋgi, nyitä, neqä tatqä-guäka 6 täqi äpmeŋuwä tquatä, Sisariyaŋqä anä äwani, ämaqä iqisaŋä, Konil-iusi iqueqä aŋä yäpä inɔŋisa, qe äpaqukqe. ¹³ Ique wimeqaunɔŋua, iqu, enätqä hŋqu, iqueqä aŋä yäpä inɔŋisa pämä tqäutaŋgi äqunɔŋqenqä, änatkqe. Enätqä iqu, iquenŋi, tii ätukqe. ‘Si ämaqä hŋquau, Jopaŋqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätmiŋuwä ique, ätuma ppŋqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kukŋuä Goti

Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeñuwä iquautä, he häñä equmuatäniñqä diñqe, ktänqiyä' ätukqeqä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinçä qäpu natqanğa, nyi kukñuä ti tipäqiyqanğanı, Dñä Äñguä Iqu, nenyqä äpätä änamñgqä-pañä asä iinçi, iquau-pqä manğua inä ämunğqeqä. ¹⁶ Inğanı nyi, kukñuä Naqä Iqu hiñuiqänä ätkqä tiinçqe, kñuä anğumä änyimakqeqä. 'Jonä iqu asñi, eqä ditänä äqämiñqä etanğutqe, qänakñi he asñi, Dñä Äñguä Iquesä map-nuwiqä.' ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqaunğua, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique änatapqeqe. Hea tängançi Iqu iquau asä iinçä äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunğua ii iwimäkkqä iunçi, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä" ätukqeqe.

¹⁸ Pitä iqu e tquanğa, ämaqä iqua, äwqä hanğua imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinçä ätkuwi. "Täukue! Kñui äkunmäknäpu, häñä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etançi huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä" ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquauñqä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanğuwänğa, kuapänänçi anä-himqä hui-huiunğä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanqä, hui qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Saplusinğä, hui anä-himqä Andiyokänğä äukuwi. Qu äwäpiyanğanı, kukñuä anğua we-hunğä-tänçi, ämaqä Israitqä iquañä awä ätqäuminjuwi. ²⁰ I etanğqä-qe,

iquautani, ämaqä, Saplusi iutani hñquatä, anä-himqä Sairini iutani hñquatä, Andiyokänqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui, awä ätuäpiyängani, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukñuä tqä iquau-pqe awä inä ätumiñuwi. ²¹ Inğani Naqä Iqueqä yänänäqñqe, iquatä pmetangi, qokä-apäkä kuapänänğ iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipñqä äkunmäkñguwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, iinqä qätä äwipiyi, qu Banäpasi ique, Andiyokänqä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä änguanänğ eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä etangi, Dñä Ängüä Iqu iqueni, kuapänä ämunmiñqe. Inğ iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, ängüä iwimäkqangi äqunäqetani, aquvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu pmepñqä iinqe, iquauqä kñuä indqänqe, äwivauqumuatkqe. Inğani ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämänguwi.

²⁵ Inğani Banäpasi iqu, anä-himqä Tasusiñqä, Soli iquenyqä qävqä ikitñqä äukqe.

²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänqä ätuma äpätä, quväukuä hñqueni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä iqi äqänmiñuwä iquatä, anä äpmamiñuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä kuapänänğ iu ämotquamiñiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñqe, “Kraisi Iqueqä yoqätänğ-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inğani hiñuä-tqä hñqua, Jerusälemä iu

äväma, Andiyokä iunqä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiyi, iquatanä hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dñä Änguä Iqu kñuä vqanqi, anä-himqä eeqänänä iu, buayä dä naqänänä timäuniqenqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänä, Klotiusi iqu qua eeqänänä iu miqä pmetanqa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukñui qätä äwipiyi, kukñuä naqä-hñqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeñuwä iquauñi, ne yätamakqä ävätanä, mbqä väwqatatuñquä, aquvä qiyatuñqueqä.” E ätpiyi, qu hñqunä-hñqunänä, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikiwi. ³⁰ E imäkäpiyitanä, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu ämä äwiyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiñqä

¹ Inğanä, hiunji naqänänä, bretqä qo matäuqänğanä, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanqi, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känqeuqenä, ipäqäyunitä pizqä qe äpäkkwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanqenqä aquvänä iqanqä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätñqä ätukqe. ⁴ Iqu iinä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iqueni, ique-iqueqä ätqäuqisäpu

mipnqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, knuä tiinjä indqängqe. “Hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpawqanğani, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kuknuä mitmqeqä.”⁵ Inğani Pitä iqu, anju guä pmetanğa, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamäkqä vätnqä, tääqä ätqämanminjuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänğisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kuknuä mitätñqä iqu timäutñqänğani, heatqänğani, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiyqä awä iqi, hiqaqä guä hipa inği-inğisa äqäyänä witanğa, mäkä-iqä huiz-iquaqu, anjä hänäqeu hiñuä äqunyinyä, yäpaqä mänğisa ätqäuminjiyi. ⁷ Inğani maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanğa, guä kiyäueqä anjä yäpä inğisani, we qe äunğqe. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiinjä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanğa, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänminqe, qua mäñi ewasqiyäukqe. ⁸ Inğani enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätinä, tqä yukä ämuasmänqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iinjä imäkqanğa, enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätinä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanğa, Pitä iqu, anjä hiqñqä iquenji ävämani, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä

* **12:4** Qu aquväqñqä tquaqui-tquaqui imäkminjuwä iqua, hea ique-iquenji, hñquaqui-hñquaquinä iqua, iquätä anä äpmaminjuwi.

enätqä iqu imäkkqenqe, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqängqe. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquini, mäkä-iqä hñuä äqämbu ätqäuminuwä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä duñqä uwqäñqä ique timäuqanñiyänñani, qñqanä iqu kiqä-kñuä äütängqe. Iquaqu yäpaqä mäñgisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänänä enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inñani Pitä iqueqä kñuä indqängqe, ätnänä iqi wimeqanña, iqu tiini ätñgqe. “Nyi näqñqä täñganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanña anñumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkññqä kñuä indqänguwi, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunqä äukqe. Inñani iyyqä anä iunä, ämaqä kuapänänä, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänñgisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanña, apäkä wäunüä imäkkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manä qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anñu maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimanä qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

16 Qu e tätqätan̄guwän̄ga, Pitä iqu an̄ä qn̄qan̄jä ptqä yqänä äqämin̄qe. Qu an̄ä qn̄qan̄jä äwuteyäpiyän̄gan̄ji, ique hin̄uä äqumbiyi, yäun̄uä naqä-qakuänä ikuwi. 17 In̄gan̄ji iqu, qu kuknuä matqä qanyä pmapn̄qä hipaetan̄ä imäkätä, tiin̄jä ätukqe. “Guä äkiqiyäuen̄jiyquwä an̄ä duta, Naqä Iqu iin̄jä-iin̄jä imäkätä, ändma äpqiyä. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupn̄qe qä” ätukqe. Iin̄jä ätuäqe, Pitä iqu iquau äväman̄ji, hn̄qäqinyqä äukqe.

18 Zin̄juitän̄ji, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aan̄qä äqumbiyi, yäun̄uä ipu, “Tä än̄äänjäwä?” ätn̄guwi. 19 In̄gan̄ji Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipn̄qä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqan̄guwän̄ga, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä an̄ä iu ämimin̄juwä iquau, kuknuä ämitätä, “Iquaun̄ji, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndan̄ji, Heroti iqu qua Jutiya äväma, an̄ä-himqä Sisariya iun̄qä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkon̄gqen̄qä

20 In̄gan̄ji Heroti iqu, ämaqä, an̄ä-himqä Tayä pmeqä iun̄qätä, Saitonä pmeqä iun̄qätä, äwqä tn̄än̄jä äwin̄ymin̄qe. Qu, qua Heroti iqu ämimin̄qä iutan̄jä ymisän̄jä ämepu än̄min̄juwin̄qä, kn̄uä indqämbiyi, aquvä äqän̄äpu, iqtä kuknuä tñn̄qä äpkuwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä an̄ä hiqaqä wiqä iu miqä iqtä, äwqä naqä-hn̄qunä imbn̄qä kuknuä gan̄ä ätukuwi. E imäkpiyi, qu Heroti

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä kän̄guequwi.

iquenyqä äwäpu, iqu iquauñqä äwqä hanjuä winyätñqä yatñqä äwikuwi.

²¹ Inğanj hea, Heroti iqu atäunuä ikqeunji, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä änguänänji ipnätä, zä-hawä änguänänjä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iunji, kukñuä naqänänjä ätukqe.

²² I tquanğanji, qu manä tiinjä ätkuwi. “Manjä tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqeqä.”

²³ Qu e tätqätanguwängganji, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanğqenqä, maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäkqanğa, piweqä hui, ique änganğuwängga, iqu qe äpäkoğqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkñgqe.

²⁵ Inğanj Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäunuä Jerusälemänji qäpu iyi, iqi ävämanji, anä-himqä Andiyokä iunqä, anğumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyängganji, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qanä hinuiqä ikämiñqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunuänqä atäunuä ikuwinqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänminjuwä iquauqä awä iqinj, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä hñquatä, näqñqä-vqä

hñquatä, anä äpmaminjuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätminjuwä ique. Hñqu, Lusisi, anä-himqä Sairini iutanjä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqännga anä ikämanqä iminiyitanji, näueqä yqänä imäkngga äuminiyä ique. Itannga hñqu, Soli ique, iquayi. ² Hiunji hñquenji, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanquwängganji, Dnä Änguä Iqu, iquau tiinjä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunuä tä imäkiyinqä, he iquaqui atäunuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inganji, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuänqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqutä, Soli iqutä, Saplusinqä äukiyyinqä

⁴ Inji Dnä Änguä Iqu, iquaqui dowatqanji, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pnjä awä iqinjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiyi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqngqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, awä ätuäkäminiyi. Iquaqui yätamakqä vätnqe, Jonä Makä ique ätuma ikäminiyi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eeqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqinjä iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, hinuä quanqä-tqä hñque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminqenqce, Grikä iquauqä anä-kuknuä tqä

iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätminjuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeü miqä kinğanänjä Senģius-Paulusi iquä, anä äpmaminji. Iqu ämaqä kjuä änguä dinä indqänqä ique. Inģani iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui qätä wiyätñqä wiŋģangi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe. ⁸ Iinjä etangi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeü miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwiŋģangi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunuä qui imäkätñqä ikqe. ⁹ Inģani Dnjä Änguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämunģqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dnjä Änguä Iqu, kuapänä munģanga, iqu Elimasi ique, hinuä yänänäqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quangitä, maŋguä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänjä iuqä mäkä-huŋqä-quki eänjä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkätñqä itqänjinyä. Suqä iinjä mäwquatämäuqe, suŋqä itqänjinyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Täŋģani Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinui hea kuwimäkqanga, si mäptqe, hinuä mäquŋquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tqanga, maqänäni, qaquvqä enqäpani, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inģani ique a ämasquämbñqä asusua ikämiŋqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqangi hinuä äqunäqe, inģani iqu, Naqä Iqueqä kuknuiñqä, kjuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

* **13:9** Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anjä-kuknuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anjä-kuknuiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inğanı Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämanı, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anä-himqä Peeka iunqä yimba äukuwi. Iqisañi Jonä Makä iqu, iquau ävämanı, Jerusälemänqä anğumä äukqe.

¹⁴ Qu Peeka ävämanı, qañä äupiwi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanı, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi.

¹⁵ Qu e pmetanğuwänğa, hñqu, bukä, kukñuä-suqenqä äqäkqeu a täuqanğa, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inğanı anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä äpmaminuwä iquautä, tiñjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäuä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkpnqä kukñuä-tänğuenä etanğutqe, he awä tñqeqä.”

¹⁶ Inğanı Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukñuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenjä ämitä, tiñjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, qätä nyipiyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkañi, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetanğuwänğa, Iqu imäkqanği, qu kuapänä eqiyämanguwiqä. Qänakndanı Isipä iutañi, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanğa, qu quväukuä 40, anä avqñqä iu pmetanğuwänğa,

Iqu iquauqä suqä hñgisanä iqetani, hanä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inğanı qua Kenanä iunı, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanğuwä iunı, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmatqä eeqänäñi e imäkätqätanğa, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanı Iqu ämiqä naqä yakuinä mipñqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinı, Iqueqä kukñui hiñuä-tqä Samueli iqu pmetqänğanğä iminqe.

²¹ Inğanı qu Samueli iquenı, tii ätukuwıqä. ‘Ne ämiqä naqä hñqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunquänä, si ämaqä hñque atäunjuä isñqeqä.’ Qu e tquanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awıqu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquauñı, quväukuä 40 iunı ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metñqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiñä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iquenı, hiñuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunı, Nyaqä enqä-panä eä, iqu Nyi änyinänğä dunä imäkquänıqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²³ “Iqu hiñuiqänäñi kukñuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hanä anğı inemäkäqumuatetñqä diñqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hñque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä.

²⁴ Jisasi Iqu wäunjuä mipäqıyqä änä

etanġaŋi, Jonä iqu Israitqä eeqänänä iquauni, kŋuä äkunmäknäpu, asŋä qämbŋqä awä ätuminqeqä. ²⁵ Jonä iqu, iqueqä wäunui qäpu imäkätŋqä itäqänġaŋi, iqu tiinä ätukqeqä. ‘He kŋui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunġä? Nyi ämaqä, he hiŋuä äqämbu äpmeŋuwä iqunä, hmanjqä. Inäqce, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hŋqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä äŋgunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqce.

²⁶ Poli iqu tiinä inä ätukqce. “Nqä nyämaqäuä. He Aprähämä iquesa eqiyämaŋuwä iquendä, itanġa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpā iqi äpmeŋuwä iquendä, kukŋuä hänä anġu inemäkäqumuatetŋqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatqeqä. ²⁷ Jisasi Iqu qua iu pmetanġaŋi, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqce näqŋqä äŋguänänä maeqä imiŋuwiqä. Itanġa Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäumiŋuwä-qe, qu iinġä-pqe näqŋqä äŋguänänä maeqä imiŋuwiqä. Inä dutaŋi, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätŋqeqä’ ätukuwä iunġi, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. ²⁸ Qu Ique pizqä päkŋŋqce, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kiŋġanänä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätŋqä diŋqä kikutätmä äwikuwiqä. ²⁹ Qu nätmatqä eeqänänä, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, Iquenyqä hiŋuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi

zä-huätatä hunätanqqeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. ³⁰ Iqu ae äpäkongqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anju ävauqumuatkqeqä. ³¹ Huinji kuapänänä iuji, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauni, Iqu äwimeqisminqeqä. Tänganji ämaqä iqua, Israitqä iquauni, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäuä. ³²⁻³³ Kuknuä ängüä we-hunqä-täni, ne awä tiinjä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeuni, iiji naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iqune yätamäkqeqä, Jisasi Ique anjumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hñquaqunä iuji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tiinjä äqänänä.

‘Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tänganji Tqä Tniqunä eqänä.’†

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua ptequta anju ävauqumuatkqetanji, Iqu anji mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘Nyi ämiqä naqä Dewiti ique ängüä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heñi-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iiji, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.’‡

³⁵ Iqu apqä huiziuni, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

‘Ämaqä, Si äteknä Iqu, pizqä yätñqä hiñuinä maqunqä isñiqä.’§

† 13:32-33 Apqä Bukä 2:7 ‡ 13:34 Asayä 55:3 § 13:35 Apqä Bukä 16:10

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeunä qänaknä iqänjaqänäqe, äpäkonqanqa, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnänjuwä iu pteqanqunwänqa, pizqä qe ikqeqä.

³⁷ Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anqu ävauqumuatqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqinqä anquänänjä tiinjä hipinqeqä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqeüqä suqä quvqe huätä mamäüqä iunqe, ne awä etätqänunä. Tiinjä-pqenqä näqinqä anquänänjä hipinqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, 'ämaqä jänänänjuaiqä' täniqä diinqe, kuknuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäüqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäütä, 'ämaqä jänänänjuaiqä' tänqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kuknui hiñuä-tqä iqua, nätmatqä quvqänänjinqä, 'Äpäñqiyä' ätkuwi, he emeqänqä, hiñuä anquänä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

*'He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiñuä qumbiyä! Nyi nätmatqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmatqä imäkmqä iqanqmdqenqä, ämaqä hñqu etqanqutqe, he iinqe, "naqä-qakuiqä" kñuä mindqänqä ipñqeqä. Iinqe he yänjuä ipu, qui imäkmbñqäüä,' ätkuwiqä' ätukqe.**

* **13:41** Hapakukä 1:5

⁴² Poli iqu kuknuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mänqisa wiynqä uwqanqiyänqa, qu iquaqi tiinjä ätukuwi. “Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmätqä täñqe, qe anqu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiyñqeä.”

⁴³ Qu anä aquväqñqeunji ävämanji, Israitqä kuapänänjä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwiyäpu, Ique qonä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inqanji iquaqu, iquauqä kñuä iunji, yänänäqñqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä anqänänjä hiñginäwa etapätñqeunä äpmeñuwä-pa, asä iunä pmeqäpñqä” ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä wipñqä, ämaqä anä-himqä iutanji, hatñä aquvä qe äqänquwi.

⁴⁵ Aquvä iinjä qänqanqä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukñui mäñdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanquwänqa, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kuknuä yänänäqñqä ätukiyi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, ye Iqueuä kukñui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukñui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänqe, ‘Ne hänä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä’ ätätqänuwä-pa iquwiñqe, he qätä yepiyä! Täñqanji ye heñi, kukñui awä maetqä, ämaqä hñquau-mända tuenqueä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiñuiqänä ätäänqe, täñga ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanji huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäqqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iunji, Nyi anji hänjä imäkäqumuatemniñqä yätamäqqä vqä-quki, esñqinyä†äyatqiyä’ ätukiyi.

48 Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua, kukñuä tä qätä äwipiyyi, iquauqä äwqe äñguänänjä wiñganğa, qu Naqä Iqueqä kukñuiñqe, “Äñguänäñiqä” ätmiñuwi. Inğanji ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä mapñqä ätekqä iqua, qu eeqänänji quuvqä eqäkuwi.

49 Inğanji Naqä Iqueqä kukñui, ämaqä, Pisindiya-tänjä inğisa im-imä äpmamiñuwä iqua, qätä äwikiwi. 50 Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonä äwoktäutqäñuwä iuauqä äwqä iutä, anä-himqä iutanä qokä naqä iquauqä äwqä iutäñi, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänänjä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

51 Inğanji iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayiñqä isiyänğanji, quwqä suqä quvqenqä kima äväsiñyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkmiñqe, iqi äquveteqiyemä äukiyyi. Iquaqu äwiyyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyyi. 52 Itanğa, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua, Dñä Äñguä Iqu manğuä muñganğa, aquvänä kuapänä imiñuwi.

† 13:47 Asayä 49:6

14

Poli iquätä, Banäpasi iquätä, Aikoniyamä iu äpmamiñiyinqä

¹ Inğanj Aikoniyamä iunji, Poli iquätä, Banäpasi iquätä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä anguä tquanğinyä äwipiysi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautañätä, ämaqä huizi iquautañätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etanji Israitqä quuvqä maeciyyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeunji, äwivauqumuatqauñgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkuwi. ³ Injä iqanğuwänğa, Poli iquätä, Banäpasi iquätä, zä miqä iqi hñğanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa anğuanäñi vätnqenqä kukñuä awä ätumiñiyi. Iquaqu injä itqätanğiyänğanji, Naqä Iqu, iquaqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä hui imäkiyñqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inğanğuwänğa, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiyñqä ändowatkqä iquaqutä inğuwu.

⁵ Qänakndanji Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkññqä äwqä naqä-hñqunä inğuwu. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inğisanqä zä qe äukiyi. Likoniya inğisanji, iquaqu anä-himqä

Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iunji, qanä inä ikisinyä, kuknuä ängui awä ätuäkäminiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminijinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminje. Känai, yukä quvqä-tänä-que änyuekqenqä, iqu qanä mäwqä iminje. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kuknuä tqangi qätä äwiyä pmetanğa, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqe, iqu ängüä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqangi äqunäqe, “Si pämä tqävä” haqeqäta ätukqe. Iqu e tqanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäuqe, qanä ikäkqe.

¹¹ Inğanji, ämaqä kuapänäni, Poli iqu iinjä imäkqangi äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manä tnänä tii ätkuwi. “Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panä nenyqä äquvepqinyqä.” ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, “Iqu goti Susi* iqueqä” ätkuwi. Poli iquenyqe, “Iqu ämaqä kuknuä tqä-qu etangi, iqu goti Hemesi iqueqä” ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätanğqä-tänä iqini, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anji ämätnminje. Inğanji Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawa-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuinqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanğä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänä iquauqä kuknuä äma uwqä iqueyi.

iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmatqä tä imäkanä-tpu iqanjuwiinqä qätä äwiyi, iquaqu yänuä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ “Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäqäüä? Ye ämaqä, he enqä-panä quveyqä. Ye kuknuä änguä we-hunqä-täñi, awä tii etätqänueqä. He nätmatqä hiñginqä iu qänaknä itqänuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quaetä, eqetä, nätmatqä eeqänänä iu äwiñqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hiñjuiqändqä duta äpänqe, tänga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänä iquauñi, hiñjuinä qunätanji, qu qänaknäñi, quwqä äwiñqä dunä iminjuwiqä. ¹⁷ Iinjä etanji, qu Iquenyqä maqñqä ipñqe, Iqu zä mäpmeqä iminqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iqueni, qokä-apäkä eeqänänä, he-pqe qäsänji, änguä emäkätä, qäukuä yätutanji, piyä äyä etapätñqeqä. Iqu iinjä imäkätqätanji, ymisänä änguänänji äyä ätimäutñqeqä. Itanji, he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkpñqä yänä qänqanqä, iquaqu, iinjä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänä ämäwqänqänjiyi. Iinjä iqanjiyiñqä, mimäqkä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanji, Israitqä Andiyokätanä hñquatä, Aikoniyamätanä hñquatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeuqä kñuä indqänqe äkunmäkpjiyi, Poli iquenyqä hikä

wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kjuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anä-himqä iquenyqä täknä qänätangqä yäpaqä mängisa ekuwi. ²⁰ E iqanguwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua äppiwi, ique yäkutäma uwqiyqanguwängga, iqu anqumä ävautä, anä-himqä yäpä inqisa ekqe. Awinqani, iqutä, Banäpasi iqutä, anä-himqä Depe iunqä qe äukiwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä anqi äukiwiinqä

²¹ Iqini iquaqu, kukjuä änguä we-hunqä-täni, awä tuätqätangiyängga, ämaqä kuapanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakni, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanga Andiyokä iunqätä anqumä äukiwi. ²² Anä-himqä iquauñi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiñä ätukiwi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmepñqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inqisa yaniquä etangqä-qe, hanä-iqä naqänäni, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniqueqä” ätukiwi. ²³ Inqani anä-himqä ique-iqeni, Jisasi Iqueqä yogenqä aquvä äqänmiñuwä iquau mipñqenqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunuä ikiwi. E imäkiwi, iquaqu buayä manqä äpmanyä, tääqä äsuiyitani, Naqä Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iquauñi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiwi.

²⁴ Inqani iquaqu, Pisindiya-tänä iu qanä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänä inqi ätimäukiwi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anä-himqä Peeka iuni, Goti Hanjuwä

Iqueqä kukñui awä äsuiyitanji, anä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanji iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hinuiqänäni, iquaquini, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänä iunä äpmesinyä, wäunjuä imäkiynqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunjuä iini ae imäkiyi, Andiyokä iunqä anqumä äpkiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinjä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpnqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeä” ätukiyi. ²⁸ Inqanji iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquatä, hiunji hatnä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätnquwinqä

¹ Inqanji Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqnqä tiinjä äwikuwi. “He Mosisi iqueuä suqä iuni, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktänqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu, anqumä metmeqä itä, hñä memäkäqumuateqä yäniqeä” ätukuwi. ² Poli iqtä, Banäpasi iqtä, qätä iinjä äwiysi, kukñuä iinjä tquanquwä iquatä, kukñuä mäkä naqänänä äunminjuwi. Qu ii imäkkqanquwänqga, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä,

atäunjuä äwikuwi. Itanji, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänjqä äyäpu, ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnjqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanjä-iqä ique jänä imäkpñqä diñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanjuwänqa, iqua, Andiyokänji äväma, Ponisiya-tänjä injisatä, Sämalija-tänjä injisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanjuwänqa, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpnjqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inganji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, nätmätqä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminqenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquangiyänqa, Parisitanjä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iquene qäyä etanji huizi, quuvqä heqiyqanjuwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuñi qänaknä ipiyä’ tquäpnjqä” ätukuwi.

⁶ Itanqa, ämaqä Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnjqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknjuä iinjä jänä imäkpñqä aquvä äqänjuwi. ⁷ Qu kuknjuä kuapanä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Njqä nyämaqäüä, he näqñqeqä.

Hinjuqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuängqä änewäsäutä, nyi tiinjuinqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau, kuknuä änguä we-hunqä-täni, awä tuätqätanqmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpñqänänyä. ⁸ Ämaqeuqä kñuä indqänqä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqnqeqä. Iqu Dñä Änguä Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquaunji, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetani, iquaunjä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautäni, suqä huitañä-huitañä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutani, Iqu qu kiyä mamätqänqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inji hanjä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänjä iqu, he tängäni quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Injä ipu, Goti Hanjuwä Iqueni, sunqä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknuä tqü, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqetani, hänjä miqumuatñqä yanqunä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmatqä änguänäni, hinjinäwa nätapqetani, anqumä inätmetä, hänjä inequmuatätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinjä tquanqa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmamiñuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmamiñuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkkqänänjä huitañä-huitañä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du

vqanji, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminjiyinqä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknjuä qäpu tquanjiyännga, Jemisi iqu, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hänjänğanj, ämaqä huizi iquautanä hui, anju itmetä, Iqueqä ämaqä epnqä imäkätinqä, äwimakqenqe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanğa hinuä-tqä iquauqä bukä iunji, kuknjuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ ‘*Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanji, qu namnä anjä hnqu, qua iqi ae äpäkngqä enqä-panä-qaqqä” ätqiyä. “Iinjä etanji qänakndanji, Nyi anju äpmqänğanji, anjä iqueqä nätmatqä qui imäknätqe, Nyi änyä-hänjä imäkätmä, anji anji mätmniqqä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmäninqe, qakui tiinjä. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautanji, Nyaqä ämaqä hipnqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänqä qävqä nyipnuwänqqä.” İi Naqä Iqueqä kuknjuiqä. Nätmatqä iinqe, Iqu ainqanji, ämaqä iqua näqhqä ipnqä ätkqqä’ätätä äqänänä” ätukqe.**

¹⁹ Itanji Jemisi iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Iinqe, nyi knuä tiinjä indqänätqänä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä knuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänuwä iquauñi, hanjä-iqä mävqä pa ianä. ²⁰ İinjä mimäkqä itaqe, ne iquauñqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatunqqä.

Ämaqä hnqu, nanjuä ämetä, goti quanğä iquauñqä hiqäva-imäkqe, nanjuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji kiyä mätkä-

* **15:17-18** Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiinjuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanuä häneqä yqänänjä-tänji, manqä iqäpnqä, ätätanä qiyatunqeqä.

²¹ Qakui tiinjqä. Hinuiqändqä dutanı, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeunji a ätäupiyitani, anä-himqä eeqänänjä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanui, huiziquautanjä quuvqä heqiyqä iquauñqä äqäkuwinqä

²² Jemisi iqu iinjä tquanğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä eeqänänjä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqängganji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunqä, anä wäpnqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiinjä-tänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä änandowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hinguäkoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya

iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iquenä, ne pipa tä henyqä äväwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiinjä äwikqueqä. Nesanjä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanjä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dñji, qui emäkkuwiñqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquaunji, ne iinjä imäkpñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikquenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiinjä ätqueqä. ‘Nesanjä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ ²⁶ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiyinqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kukñuä asätä, iquaquiyqä manjitanji inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñjä Ängüä Iqu, nesä pmetanği, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinjä iquaunqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiinji. ‘Ämaqä hñqu nanjuä ämetä, goti quanğä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanjuä häneqä yqänänğä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkkä pa iqanğpiyā,’ ätätanä äqiyqunä. Inäqe, he suqä tquaunji äwimasiyquwi, änguiqä. Ne kukñuä ätätanä,

pipa äqiyquque, qäpiyqä. He änguänä pmapñqä änenjiyā,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanquwänga, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqini, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäpuji, kukñuä änguänäni iquau yänänäqñqä iwimäkätñqä iqanqä iutani, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanji Jutasi iqtä, Silasi iqtä, iquaqu hinuä-tqä-quaqunä enyā, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänänji äväsinjä, iquauqä äwqä iunji, yänänäqñqä iwimäkminjiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñganqä iinjä imäkäsinyä, pmetanjiyitani, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inqetä winyqä” ätupiji, ämaqä, iquaqui ganä ändowatkuwä iquaunqä, anqumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inğanji Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänjä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä näqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanji Poli iqu, Banäpasi ique ti-injä ätukqe. “Ye anqu äwäta, anä-himqä eeqänänjä iu, hinuiqänä Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqa iuau, hinuä äqunäkeyä. ‘Qu änguä pmetpiyā, quvqä pmetpiyā’ ta, näqñqä hienqänänjä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tquanga, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upñqä äwiñgqe. ³⁸ Poli

iqu, “Ämaqä iqu, hiñuiqänäñi, ye Pambiliyata äyävämetä, wäunjuinqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iiñiqe, iqu yesä anä mäwqä yänqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä täñqä äkasuwä kuapänä ätniyitani, ändmäñgiyi. Iiñä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä iqinjä, Saplusi iunqä äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanj Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiynqä iqanqiyänğanj, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, ängüanäñi hiñginäwa qesapänqiyä” tquanquwänqa, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquväqñqä iquaunji, Poli iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qañä Äkaiyänqä ikämiñqenqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetani, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqinj quuvqä heqiyqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai, Israitqä iquautanjä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iiyi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanjä iquvi. ² Iqueqä suqenqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiñä ätmiñuwi. “Timoti iqu, ämaqä

änguänänueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iquätä anä wiyñqä wiñgañgi, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmamiñuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanä iqueqä” näqñqä iinjä etañguwiñqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänju qañä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iuji, qänaknä ipu pmetañgpiyä” ätuäpu, awä ätuäkämiñuwi. ⁵ Iinjä etañgi anä-himqä eeqänänjä iuji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiñuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänjä ätimäutä, hiunji ique-iqueni, ämaqä hatñä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimamiñuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hñqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iquätä anä ikämiñuwä iquatäñi, Dñä Äñguä Iqu, qua Eesiya-tänä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkqañgi, iqua qua Päleñgiya iutä, qua Galesiya iutä ikämiñuwi. ⁷ Iqisañi iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiysi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqañguwännga, Jisasi Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiysi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi. ⁹ Iqinjä heatqängañi, Poli iqu hiñuä wätqä enqä-pañi tiinjä äqunqqe. Ämaqä, qua Masendoniya-tänä ingisa pmeqä

hŋqu ätqäüä, Poli iqueni tiinjä ätukqe. “Iyää, si eqä-pnjä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniya täunjä iqune, yätamakqä nesŋqä biyä.” ¹⁰ Poli iqu hiŋuä iinjä äqunänqä diŋqe, ne näqŋqeçä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tuatuŋquä tääqä änatqiyä.” Näqŋqä iinjä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diŋqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikqe.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämaŋi, qua eqä-pnjä awä iqinjä Samotresi iunqä jänä äukqe. Ziŋuitäŋi ne yimba iuŋi, aŋä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisaŋi ne aŋä-himqä Pilipai iunqä qanä ekqe. Aŋä-himqä iinjä iqueuŋi, ämaqä, Romä-taŋä hŋqua äpmapu ämimiŋuwi. Itanqa qua Masendoniya-täŋä iŋgiŋi, Pilipai aŋä-himqä naqänänqä hŋqunji. Aŋä-himqä iuŋi, ne hiunji hui äpmakqe. ¹³ Itanqa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqanji, ne, “Eqä maŋä näŋiŋi, ämaqä täqisaŋä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iqiyqä” kŋuä indqänätanä, täkŋä äqänänqä yäpaqänqisa äwani, eqä maŋä iqi ätimäukqe. Iqini, apäkä hiua aquvä qänätanqä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kukŋuä ätumiŋqe. ¹⁴ Apäkä, ne kukŋuä tqanqque qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, aŋä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä häŋesqä ämaqä mbqä ipŋqä äma ikiqä iiyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutŋqä qonjä woktäuqä iiyi. Goti Iqu iwimäkqanqgi,

ii, Poli iqu kuknuä tqanji äwiyätä, näqñqä äñguä ämakqe. ¹⁵ Inğanji iisä, iyyqä anä iu äpmaminuwä iquatä, asñä ämapiyi, ii neñi yänänäqñqä tiinjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanqutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanğa, ne iyyqä kuknui, qätä qe äwikqe.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hñquenji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanğa, wäunjuä-wiyqä hiñqinqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämingque. Apäkä iñji, dñä huisänji eä, nätmatqä qänaknda timäuniquenqä awä ätminqe. Iinjä etanji, ii wäunjuä i imäkqanqgetanji, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämaminuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätminqe. “Ämaqä tqua, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anğumä itmetä hñä imäkäqumuatqä iunqä etätqänuwä iquaiqä” ätminqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänä iunji, ii iinjä imäkätqätanqçenqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanä äwiyätä, dñä iquenji, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tqanğa, maqänänji, dñä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inğanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanji mbqä ämaminuwi, aanqä hiqanji näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä

aquväqñqeunqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anjä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaquini, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkcqä iquaunqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kukñuä ätäsinyä, anjä-himqä täunji, hanjä-iqä ämaiçinyqä. ²¹ Suqä Romätanjä iqunenyqä pmua imäknänqä iunji, ne iunä imäkatunquä awä änatätqäñinyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänquwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukñuä quanqä tqanquwanqä, ämaqä jänä imäkcqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tquaquini, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaquini, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anjä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquinyqä hinuä äqunä, yänänäqñqä tqäütätñqä diñqe, kukñuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kukñuä yänänäqñqe qätä äwiyäqe, iquaquini, anjä hiqñqä yäpä yänqisanä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquiuä yuki, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaesqänqani, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminiyyi. Itanqä ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inqanji eekä naqänänä hñqu, maqänä timäuqanqä, guä pmuateqä anjä iqu, vänyqä naqänänä itä,

qñqañä qe äütängäukqe. Ämaqä guä äpmaminuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyängäuminqe, qe ewasqängäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanj ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqañä eeqänäñi äütängäwätançi äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänäñuwi, zä qe äweqäuä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyuniä iqueqä-käuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänäñi-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinjä tqanğa, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetançiyä iu tnänä äpeyäqe, yäunüä-yäunüä itä, iquaquvqä yukä-tänj iqi äpäknqqe. ³⁰ Inğanj iqu iquaquini, yäpaqä mäñgisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunçiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi ançumä indmetä, hänj äñqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinjä tqanğa, iquaqu tiinjä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinjä imäkqançtqe, Goti Hanjuwä Iqu si ançumä ikitmetä hänj äkiqumuatänçiyä. Itanğa tqä anä iu anä äpmeñuwä iqua-pqeuä.” ³² Iquaqu iinjä äsuiyi, iquesä, iqueqä anä iu pmetançuwä iquautäñi, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinğanj, iqu iquaqu iitmetä, iquaquiyqä wätançe asñä äwqiyätä, maqänäñi, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänj iquatä, asñä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inğanj iqutä, iqueqä anä iu anä äpmaminuwä iquatä,

“Ne tängaṇi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukṇuä jänä imäkkä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitäṇi, ämaqä kukṇuä jänä imäkkä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaqiṇi, huätä vquatäwatiyā” tupṇqe, ämaqä ämayukä-imaṇqä hṇquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäkkqanṅuwāṅga, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kukṇuä jänä imäkkä iqua, ‘Ämaqä iquaqiṇi huätä dowatiyā’ ätäpu, ämaqä hṇquau ändowatqäuä. Ini guä pmeqä anä täuṇi äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tquanṅa, Poli iqu, ämayukä-imaṇqä iquauṇi tiṇä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanä-qoye qäyā etanṅue, ämaqä kukṇuä jänä imäkkä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hiṇuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änäṅäwä? Täṅgaṇi, ämaqe hiṇuä mäyaqṇqä hitanṅpi, yandowatpṇqä äwiṅgiyā! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mäṅgisa äyätma upṇqeṅä” ätukqe.

³⁸ I tquanṅa, iqua äwäpu, ämaqä kukṇuä jänä imäkkä iquau, iqueqä kukṇui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanä iquaqiuyqä” tquanṅä äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqi äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnäṅä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mäṅgisa ätuma äwäpu, anä-himqä äväma wiynqä diṇqä, yatṇqä äwikiwi.

⁴⁰ Itanṅa iquaqu guä pmuateqä anjuṇi ävämaṇi,

Letiyaqä anä yäpä inqisa äpekiyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hiñuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqänqä iunji, yänänäqñqä iwimäkiyñqä kukñuä hui ätukiyi. E äsuiyi, iquaqu anä-himqä iunji ävämañi, qe äukiyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmamiñiyiñqä

¹ Iqi ävämañi, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyi. Iunji, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñqu, ämätnmiñqe. ² Inqani Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkmiñqä-pa, asä iinä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqui-hñquenä iquauñi, anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyätäqänqani, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätmiñuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä quatiñqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqänqe, yänänäqñqä iwimäkmiñqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpäkonätä, itanga qänakndani, angumä ävauniqenqä, kñuä äwimiñqe. Iqu tiñä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanga, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqutä, Silasi iqutä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanga Grikä iquauqä kukñuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutanguwä iquautanjätä, apäkä yoqä

naqä qoŋqä iuautanätä, kuapanänjä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanı, ämaqä Israitqä hŋqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyi, äwqä quvqä wiŋganğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäqä, ququawä aquväqŋqä iqi pmetanğuwä hŋquatä, aquvä ämaqämbiyi, ämaqä anä-himqä iutanä iquauqä äwqeunı, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpıyi, Jesonä iqueqä anä duŋqä maqänä äupiıyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mänğisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä imiŋuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaquıni, mämoqumueqä ipıyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquaunğä eyqiyäma äwäpu, maŋä tiŋä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänjä iu qanä ikisinyä, hanä-ıqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeŋinyqä. ⁷ Iquaquıni, Jesonä iqu, iqueqä anıunğä ätuma äwätä, ämiqämenä. İtanğa ämaqä eeqänänjä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukŋui tuwä äwıyäpu, hŋgisana ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hŋqu, inänjqä. İqueqä yoqe, Jisasi İqueqä’ ätqäuä” ätukuwi.

⁸ İtquanğuwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yäunğä ipıyi, maŋä hiŋginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanı ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqu, ämaqä huizi iquatäni, kukŋuä mitqä mbqä ipŋqä imäkpıyi, mbqä ae iqanğuwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqu, Silasi iqu, Beliya iu äpmamiŋiyinqä

10 Hea ae eqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa qe ekiyi. 11 Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, änguänä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunji, tiinji ämäwqätäuminqce. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiysi, kiinjä äwinyätä, hiunji eeqänänjä iunji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanğätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätanğce a ätäupu, iwäsäuminjuwi. 12 Ii imäkpiyitanji, Israitqä kuapänänjä hui, quuvqä heqiyqanğuwänğa, itanğa ämaqä Grikä yoqä-tänjä iquautanji, qokä-apäkä kuapänänjä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. 13 I etanği, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyänğanji, qu anä-himqä iunqä äupiysi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kñuä indqänqce, qui iwimäkäpu, äwqä tnänjä iwimäkkuwi. 14 Ii imäkqanğuwänğanji, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iquenji, eqä-pñä-tänjä inği zä qe ändowatkuwi. Inğce Silasi iqutä, Timoti iqutä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. 15 Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanğuwänğa, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiinjä ätukqce. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tqanğa, qu anğu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminqenqä

16 Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinuä äqänä äpmeqänğanji, iqu Atenisi iu goti quanğä

iquauqä ktqä huitañä-huitañä hikä zä-yänjä ii, kuapänä tqäwäwätanji äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwingqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i winganğa, iqu Israitqä iquauä anä aquvâqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqueni, iqu ququawä aquvâqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanğuwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänğanji, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anği vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, qätä i äwipiyi, iqutä kukñuä tnänjä, mäkä enqä-panjä äunğuwä. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanjä iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutanjä iquai. Kukñuä tnänjä ätäpiyänğanji, hñqua, “Kukñuä huitañä-huitañä tqä iqu, änäänyä tqiyä?” ätkuwi. Itanğa huiziqua, “Iqu goti huitañä iquauñqä ätqutiyä?” ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitanji, iqueni qoqonjä Areopakusi‡ yätunqä, anjä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyi, iqueni tiinjä ätukuwi. “Saqä kukñuä häñji, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunquänä awä natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätñji, ii änyä-hänänäñiqä. Kukñuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä änenğiyä”

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqänqe, ii nätmatqä naqänänjä-qae, ne yqänä imäkqa uwquatuñque.

† **17:18** Stoeki iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanjä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanuä änyanä pmetatuñque. ‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Anjä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonjä Areopakusi iu aquvâ äqänminjuwi.

ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmamiñuwä iquatä, wäunjuä hui mimäkkä ipu, kukñuä häñiqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kukñuä ätñgmanmiñuwi.

²² I tqaunguwänga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetañguwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuce, tiñjä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänä imäkätqäñuwi, goti iquaunqä kñuä indqänäpu, imäkätqätangä hiñuä ae eqänänänä. ²³ Nyi anä-himqä

täu ikitmñgani, goti iquauqä ktqä näñimäñi ätqätepu, iñjä iquaunqä hiqäva imäkätqäñuwi, hiñuä äqunänqeqä. Itanga hiqäva imäkätqäñuwä hñqueuñi, tuwanjuä tii äqänänqeqä. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkpñqeqä’ äqänätangi äqunänqeqä. Inji goti he maqñqä epiyäqe, qonjä äwoktäutqäñuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwiñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etangi hiqäva-imäkkqä anä, ämaqe ämätpqä iuñi, mämpmeqä itänqiyä. ²⁵ Hänjä-pmeqätä,

yunuätä, nätmatqä eeqänänjitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iñiqe, ne ämaqä iqune, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunque, Iqu äwa äkiñqä itqätangikä? Aanqeqä!

²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänä iqiyämetä, qua eeqänänä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänä iuqä äpmapiyänqanqätä, quwqä anä hiqñqenqätäñi, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-

apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyängani, qu Ique ämoqumuapnuwängqä imäkkqeqä. Iqu kinä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hñä-pmeqetä, qanä uwqetäni, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanä apqä tqä imäkkqä hñqua, tiinjä ätkuwä-paniqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquneyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmentani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panä-queqe’ kñuä mindqängqä yatunqeqä. Ne ämaqä iqune, neqä kñuä indqängqeta imäkätunquä-panä iinjä, hmanjqä! ³⁰ Hinjuqänäni, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanquwängga, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kukñuä matqä iminqe. Inäqe tängani, ämaqä qua eeqänänä iunji, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä diñqe, Iqu kukñuä yänänäqñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjqä. Iqueqä suqä jänänänä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuniñqe, Iqu hiunji hñque atäunquä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä diñqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä diñqe, Ämaqä Iqu äpäkonqangi qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ae ävauqumuatkqeqa” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anqu vauqenqä tqangi äwipiyi, ämaqä hñqua, Poli iqueni, kukñuä quvqä tquaungua, hñqua, “Si qänakñi, kukñuä anqi ttñqe, ne änengiyä” ätukuwi.

³³ E tquanquwängga, Poli iqu qe äväma äukqe.

³⁴ Inqani, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, qu-uvqä eqäkuwi. Iquautanä hñqu, iqueqä yoqe,

Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonä Areopakusi iu aquvä äqänmiñuwä iutanä iquvi. Itanğa apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiñqenqä

¹ Qänakndanı, Poli iqu, Atenisi iu ävämanı, anä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqıñi iqu, Israitqä hñque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iquenı, kånai qua Pondusi iu ämikqe. Anä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotusi iqu, “Israitqä iqua, anä-himqä täunı huätä vämapiyä” tqanğa, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämanı, anä-himqä Korinä iunı, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanğa Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anä imäkqänqä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunüä anä ipu äpmamiñuwi. ⁴ Itanğa hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunı, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iunı, iquatä kukñuä anä ätmiñuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iinqe, iquauqä kñuä indqänqe ävauqumuätätñqä ätumiñqe.

⁵ İnäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä, Masendoniya iu äväma Poli ique wimeqanğiyänğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätumiñqe. Iqu Israitqä iquauñı, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä

ämotquaminqe. ⁶ I etangi Israitqä iqua, iqueuä kukjuinqä mäwinqä iqangi, ique quvqä tquanguwänga, iqu hinoqukuä, ämuasmängqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiinjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, maequnjqä. Tängani nyi kukjuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanguti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anä aquväqñqä iu ävämani, ämaqä hñqueqä anä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonä woktäuqä ique. Iqueqä ani, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätnminqe. ⁸ Anä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Ingani iqutä, iqueqä aniu äpmaminuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanga Korinä pmeqä kuapänänjä iquapqe, Poli iqueqä kukju qätä äwipiwi, qu quuvqä eqiyäpu, asnjä qe äqänguwi.

⁹⁻¹⁰ Itanga heatqä hñquenji, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Anä-himqä täunji, qokä-apäkä kuapänä äpmeñuwä tä Nqe qä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hinjuinä moquñqä imqänä. Inji, si zä miqä, manjä matqä mäpmeqä, kukjuä awä tquanginyä” ätukqe. ¹¹ Itanga Poli iqu Korinä iunji, quväukuä hñqunä itanga qanui 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukjuinqä ämotquaminqe.

¹² Iinjä etangi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätangani, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukjuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iquenji

tiinjä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iunji, qu neyaqä suqä iunji hngisanä ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqäni suqä huitanjä-huitanjä iuta ämamäupnqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kuknuä kima tumuätä iqanğa, Galiyo iqu Israitqä iquauñi tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kuknui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itanđi he kuknuinqätä, yoqenqätä, hiyaqä suqenqätäni, yatnqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpüyä. Nyi nätmatqä iinjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetani, kuknuä mitqä anjä iutani huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inđani ämaqä eeqänäni, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kuknuä mitqä anjä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanğuwänğa, Galiyo iqu hinjuinä äqunğqe.

Poli iqu, Andiyokänğä anđi äukqenğä

¹⁸ Iqini Poli iqu hea hatnä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anjä-himqä Senđriyanğä anä qe äukuwi. Iqini iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätuätä, kuknuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenğä motquetnqä, iqueqä dä qe äktänğqe. Inđani iqua, qua naqä Siliya iunqä upnqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anjä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyyi, iqu Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kuknuä anä

ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunqueqä” tquanğa, iqu “Nyi änä maeqä inänä” ätukqä-qe, qu wivämetnqänğanı, “Goti Hanjuwä Iqu winğanğutqe, anğumä emamnıqeqä” ätukqe. Inğanı, iyaquıni, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminuwä iquauıni, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndanı iqu iquau ävämanı, anä-himqä Andiyokä iunqä anğı äquveqäkqe.

Poli iqueqä qanä Äkayänqä anğı ikäminqenqä (18:23-21:16)

²³ Iqu iquıni, hea hui äpmeqe, qua naqä Gale-siya iunqätä, Pälengiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuwä iquauqä quuvqe, yänänäqıqä imäkmbnqä yätamakqä äväkäminqeqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukınuä awä ätuminqenqä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanğa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanä hnqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukınuä anğuanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukinqä näqıqä anğuanänä-tänqe.

²⁵ Hänäqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu näqıqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqıqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmatqä Jisasi Iqu imäkminqeuıni, qäyunä motqueqä ique. Itanğı asnä-qıqeqe, iqu Jonä iqu äqäminqenqänä

näqñqä eminqe. ²⁶ Itanğa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inğanı Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukñui qätä äwiyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqñqä äñguänänä äwiminjiyi.

²⁷ Qänakndanı, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanğanı, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanğa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äwäwqatkuwi. Inğanı iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hiñgi vqeta quuvqä eqäkuwä iquaunı, yätamäkkä kuapänä tiñjä äwiminqe. ²⁸ Israitqä, kukñuä quvqä ätminuwä iquaunı, iqu ämaqeucä hiñuä iqiñi kimanı yänänäqñqä ätuätä, mändi äkittqäuminqe. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanı awä ätuätä, ätnänä iqi tii ätuminqe. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukñuä awä ätukqenqä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanğanı, Poli iqu, hänaqä qoqonjä iu änyätanğqeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqiñi iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. ² Iqu iquaunı, yatñqä tiñjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyanğanı, Dñä Äñguä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimañi, “Oeyqä. Kukñuä, ‘Dñä Äñguä hui äpmenä-qe’ tqañguwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asñi, äkitañi äqañguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asñi, Jonä iqu äqämiñqetani, äqañgqueqä” ätukuwi.

⁴ Inğanj Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanguwä iquau, asñä äqiyätäqängañi, tiinjä ätumiñqeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpnqeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kukñuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asñä qe äqañguwi. ⁶ Itanga Poli iqu hipa haqeqi wiyqanga, Dñä Äñguä Iqu iquaunqä äpkqe. Inğanj qu anä-kukñui huitañä-huitañä ätäpu, Goti Iqueqä kukñui hinuä tññqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qañuä hñquaqui-hñquenjä iunji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aquvāññqä yäpä inğisa kukñuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kukñuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqeunqä kñuä indqāñqe, jänä mapñqä ätumiñqe. ⁹ Inäqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäkñqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hinuä iqisani, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mäñdi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Iinjñqe Poli iqu iquau ävämetä,

quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-
iquenji ämotqueqä hñqueqä anä yäpä ingisa,
iquatä kukñuä anä ätäqisminqe. Ämotqueqä
iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanğanı iqu
quväukuä hñquaqu e imäkätqätanğa, qokä-
apäkä eeqänänä, Israitqä iquatä, ämaqä
yäpaqängisanä Grikä iquatä, qua Eesiya iu
pmeqe, qu Naqä Iqueqä kukñui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 inguiquaunqä

¹¹ Inğanı Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique
iwimäkätä, iqueqä hipa iunı wäunjuä ämaqä
mimäkqänänä di yänänäqñqä imäkminqe.
¹² Iinñqe, ämaqe, qu tapätapä wänqä ämepu,
Poli ique itmaqäpiyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-
yaqä-tänä iquau äwimiñuwi. Itanğa ämaqä
iqua äñguä eqanğuwänğa, dnä quvqä-tänä
iqua-pqe äñguä inä emiñuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dnä quvqä huätä
dowatpñqä ikämiñuwä hñqua, dnä quvqä-
tänä hñquau äwimapiyi, Jisasi Naqä Iqueqä
yoqä ätäpu, dnä quvqä huätä dowatanä-
tpu tii ätmiñuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä
awä ätuätñqä Iqueqä yoqä dunı, ne kukñuä
yänänäqñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Inğanı
Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu,
ymeqä 7-tänä-que. Iqueqä yoqe, Skepa ique.
Ymeqä iinä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dnä
quvqä huätä dowatanä-tpu ätmiñuwi. ¹⁵ Inı
hiunji hñquenı, qu e tqanğuwänğanı, dnä quvqä
iqu kimanı, tiinä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä,
Poli iquenyqätä, nyi näqñqe qä. I etanğı he
tqukuenğä?” ¹⁶ Inğanı ämaqä dnä quvqä-tänä

iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunji ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqaŋga, qu anjä iunji ävämaŋji, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänjä iqua, ämaqä iqu e imäkqaŋgqenqä qätä äwipiysi, zä inqä naqänänjä wimeqanğa, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänjä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hiŋuiqänä imäkmiŋuwiŋqä, ätnänjä iqisa awä ätukuwi. ¹⁹ Ämaqä iquautanjä paaqä huitanjä-huitanjä imäkqä hŋqua-pqe, quwqä nätmatqä paaqä imäkmiŋuwä itä, bukä paaqenqä näqŋqä-vqä-pqetä, äma äppiysi, ämaqe uqä hiŋuä iqisaŋji, tä ikakuwi. Bukä iinqä mbqe, eeqänänji 50,000 mbqä-hikä ii täuqe. ²⁰ Nätmatqä yänänäqŋqä eeqänänjä iinjä ätimäumiŋqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kukŋuä ii wäunjuä yänänäqŋqä yätŋqä imäkätä, anjä-himqä im-imä wätŋqä imäkmiŋqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetŋqä näwe imäkŋgqenqä

²¹ Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqŋqä ae ätimäuqanğaŋji, Poli iqu kŋuä tii indqänmiŋqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qanjä ikitmä, qänakndanji Jerusälemänqä um-niqeqä.” Iqu tiinjä inä indqänmiŋqe. “Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmiŋqe.” ²² Inğaŋji iqu ämaqä, ique yätamakqä äwimiŋiyä hŋquaqui, Masendoniyänqä hiŋuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutanji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwiñqä

²³ Hea inğanı, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwiñqä itä, kukñuä mäkä aanjä naqänänjä tii ipäqäkuwi. ²⁴ Ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmatqä imäkcqä ique. Iqu silpatäñi, goti quañgä Atemisi iyyqä anjä enqäpani, ktqä wänqä iinjä imäkminqe. Wäunjuä iutani, ämaqä, iqutä asänä iminjuwä iqua, mbqä kuapänä ämaminjuwi. ²⁵ Inğanı iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitañä-huitañä imäkcqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiätä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itñqetani iqä iquenä, he näqñqeqä. Ne wäunjuä iinjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqeqä. ²⁶ I etanji Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiñuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu anä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinjä ätätñqeqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqänğanı, ämaqä kuapänänji, kñuä asänänjä iinjä indqämbñqä iwimäkätñqeqä. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunuitä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiyä. Itanğa nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä anjñqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmatqä hiñginqeqä’ kñuä indqämbñqäüä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquaunä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñqä qonä äwoktäutqänjuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii ätätñqe, qui wimäkätñqä äyä iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqan̄gi äwipīyi, qu äwqä tnän̄jä imäkäpu, man̄jä yän̄änäq̄nqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kin̄ganän̄jä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itan̄i an̄jä-himqä iu pmeqä eeqän̄än̄jä iqua, man̄jä yän̄änäq̄nqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväq̄nqä iun̄qä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendon̄iya iu-tan̄jä-quaqu, Poli iqutä qan̄jä anä ikämin̄juwä iquaquvi. ³⁰ Iin̄jä iqan̄guwän̄ga, Poli iqu iquau kuknuä tumuätä iqan̄ga, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätmin̄juwi. ³¹ In̄i tiin̄jä-pqe in̄än̄ji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä h̄nqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväq̄nq̄eun̄i mäwqä yät̄nqä iin̄qä, kuknuä ändowatkuwi.

³² Itan̄ga ämaqä, aquväq̄nqä iu äpmamin̄juwä iqua, quwqä kn̄uä indqän̄qe qui imäknätä, kuknuä huitan̄jä-huitan̄jä ätmin̄juwi. Kuapan̄än̄ji, quwqä aquvä äqän̄guwä iqueqä quatin̄qe, maq̄nqä emin̄juwi. ³³ Israitqä iqua, iquau-tan̄jä Aleksandä iqu, kuknuä tuät̄nqän̄ä, ämaqä iquauqä hin̄uä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä h̄nqua hin̄uä iin̄jä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesan̄jqä” kn̄uä indqän̄guwi. In̄gan̄i iqu iquauqä kukn̄ui kima tuät̄nqä win̄gan̄gi, qu kuknuä matqä ip̄nqä dīnqe, hipa itän̄ä ämen̄in̄ä qe ämikqe. ³⁴ Iin̄jä etan̄gqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutan̄jä-que äqumbiyi, eeqän̄än̄ji man̄jä yän̄änäq̄nqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kin̄ganän̄jä iyyqä” ätkuwi. Qu iin̄i, äpakän̄ä ätmin̄juwi.

³⁵ Itan̄i ämaqä, an̄jä-himqä miqä iquauqä

wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iqenä, ämaqä eeqänäni tiinjqä näqñqe. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpäknqqä itäñi, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täuñi, quañiqä’ matqä yänqiyä. Iinjqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquaqi ätuma äpqwä etanqqä-qe, iquaqu neyaqä anä hiqäva-imäqä iutañi, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanqa neyaqä goti apäkä iinyqe, mäñdi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inji Demitriyasi iqtä, ämaqä wäunjuä anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täunua etanqutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqänqanqqä. Itanqa qua miqä naqä iqua, äyä äpmeñä. Iqua jänäñi, kukñuä mitqänqa imäqäpñqä. ³⁹ Inäqe, he kukñuä hui yqänä etanqutqe, hea hiqä aquväqñqä qäyunänänqa tqäpñqä. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmätqä tänqa imäkququenqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäqä-qune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hañä-iqä nätapñqäuä. Ne aquvä hinqi äqänätanä, mañä äyä ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanquwänqani, ne kukñuä ki-manji, änä mätquä yanqunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iinji ätuäqe, qokä-apäkä iquaunji, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniya iutä, Grikä iutä,

ikäminqenqä

¹ Qu manä hiñgi ätkuwi, hma äyä iqanğani, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqñqä tqäutpñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inğani iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyañqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqini qañä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqñqä tqäutpñqä ätqäuminqe. Iqu iqisañi äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqini iqu qañuä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qanakndanı, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanğa, Israitqä iqua ique pizqä päkpnqä, kukñuä naqä-hñqunä imäkqanğuwinqe, qätä äwikqe. Iñinqe iqu hänaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyañqä anğumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqutä anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutañä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanğa anä-himqä Tesälonaika iutañä Aritakusi iqutä, Sekundusi iqutä, itanğa anä-himqä Depe iutañä Gayusi ique, Timoti ique, itanğa qua naqä Eesiya iutañä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanı, ämaqä tqua, qu hiñuiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hiñuä äqämbu äpmaminuwi. ⁶ Ne Pilipai iunı, hiunji naqänänä bretqä yenüä qo matäuqä ique hiñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñji hipa hñgini eeqänä päwqanğa, ämaqä iquaunı Troasi iu äwimakqe. Iqini ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anğumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inğanı hiunji kiŋganänjä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvä qänätaqeuni, Poli iqu awiŋga wäniŋqä etanġi, iqu qokä-apäkä iquau kukŋuä awä ätukqe. Iqu kukŋuä kuapänä ätqa wätqätanġi, heatqä quaesqä qe imänġqce. ⁸ Anjä hiqŋqä ne aquvä qänatunquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenjä hŋquaqui ämäwqätäuani, hŋququque pmeqanġua, hiqitä kuapä äyänäminġce. ⁹ Inğanı hikŋä hŋqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anjä huätänänġqä iu äpme, hiqaqänġqä hipikutäwä iqämanminġce. Poli iqu kukŋuä yqänä tätqätanġa, iqu hiqaqä hämänä äwiqe, qua mäni äpäknġqce. Inğanı qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonġanġi äqunġuwi. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikŋä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunüä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hänjä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Inğanı Poli iqu iquatä anġi äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä anġuwi. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukŋuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veqanġa, iqu ävämakqe. ¹² Hikŋä ique, hänjä yqänä etanġi, qu ätuma äwäpiyanġa, äwqä hanüä äwiŋqce.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinġä äukqenġä

¹³ Iqisaŋi ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anjä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukque. Ii tiinġi. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutnġä äwiŋqce. ¹⁴ Iqu äpätä aquvä mänaqiyqanġa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anjä-himqä Mitilini

iunqä äukqe. ¹⁵ Awiŋgaŋi, iqiŋi ävämaŋi, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuani, awiŋga-mändani, ne äwaqe, aŋä-himqä Samosi iu iuäqämakque. Itani hiunji huizi iqueni, ne aŋgumä äwätanä, aŋä-himqä Miletusi iu iuäqämakque. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänä qu ‘Pendikosiŋganjqä’ ätmiŋuwä iqueni, Jerusälemä iu hiŋuä qunätŋqä äwiŋgqe. Iiŋŋqe, “Hea kuapänäŋi, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniŋquä diŋqe, Epäsäsi iunji ämäwqätäuatunqeqä” kŋuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne aŋä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hiŋuä mäqumbŋqä diŋqe, kukŋuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanŋuwänŋa, iqu tiinä ätukqe.

“Nyi kiŋganänä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänŋa suqä ii imäkmiŋqenqe, hiqä-hiuäŋi näqŋqä eŋäuä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi äŋgittqiyanä-tpu itqätanŋä, haŋä-iqä ämetmä, kŋuä kuapänä äqiyätmä, ŋqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä imiŋqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä imiŋqeqä. Aquväŋŋqä iunä-pqä, hiqä aŋä hŋqunä-hŋqunänä iu-pqe, nyi kukŋuä äŋguänänä he yätamakqä hiyqenqe, qäyunä etmiŋqeqä. ²¹ Itanŋa hea ique-iqueni, Israitqä iquauŋä-pqä, itanŋa Grikä iquau-pqe, tiinji inä äyä ätumiŋqeqä. ‘Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kŋuä

äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatuñqueqä.’ Iinqe he näqñqä äyä etqänuwiqä” ätukqe.

²² “Itanga qätä nyipiyä! Täñgani Dñä Äñguä Iqunä inyimäkqanqi, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqñi suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqñqueqä. ²³ Näqñqä tä qenyä eqänä. Dñä Äñguä Iqu, awi tiñä ändätñqueqä. Nyi anä-himqä eeqänänä iu qanä ikämqänqanqi, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe ñqä häñä-pmeqenqe, kñuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Ñqä änyinqe, hänaqä ñqä äwätñqä iuñqä änyinätanqi iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Ñqä wäunui, kukñuä äñguänänä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hiñgi vqeunqä awä tquämqe qä. ²⁵ I etanqi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etminqe qä. Inäqe täñgani nyi tiññqä näqñqueqä. Qänakndanqi, he eeqänänqunenä, nyaqä hipenui, hiñuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iinqe nyi kukñuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänä iuñqe, awä etmqä diñqä zä miqä etminqä iuñi, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñggä etanqutqe, ii ñqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuänqi äñguänä mimbiyä. Itanga qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häñeqä iuta, mbqä itä aquvä ämaqäkqä eeqänänä iquauñä-pqe äñguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panä etanqi, iquau mipñqä diñqe, Dñä

Änguä Iqu he atäunüä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqñqeqä. Nyi eväma äumqänğanı, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sip-sipqä iquauñi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanğa ämaqä hiqä-hiuätanä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upñqe, kukñuä quanğä tqupnuwiqä. ³¹ Iiññqe nyi imäkminğä iuñi, kñui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique änguänänä minğppñqä. Quväukuä hñquaqui-hñquenä iuñi, nyi heatqänğatä, hiunjñğatä, hanüä mäwiqä itmä, ñqä hiñuitanı kñuä äqiyätmä, he eeqänänı näqñqä äyä ämetquaminğeqä.

³² Tänganı nyi henı, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqñqä emäkqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñginäwa vqenğä kukñuä iqutänı, ii qäyunänıqä. Itanğa qokä-apäkä, Iqueqänğä atäunüä ikqä iquauñi, Iqu nätmatqä änguänänı ävänqiyä. İñi he-pqe nätmatqä iñi mapnuwä iñqe, ii qäyunänıqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuänı näqñqeqä. Ñqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanğa ämaqä nyitä anä pmetanğuwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunüä eeqänänä heyaqä awä iqi iminğe, äyä ämetquaminğeqä. Nyi ii iminğä-panı, he-pqe wäunüä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamäkqä minğä iqanğuwä iquauñi, yätamäkqä vqäpnä. Itanğa Naqä Jisasi Iqu ätkqenğä kñuä indqänğppnä. Iqu tiñä äyä

ätkqeä. ‘Ämaqä nätmatqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmatqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iuñi, ämäwqätäuniceqä.’”

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, ingañi iqu iquatä qonjä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikiwi. Ingañi iqu iquauñi, “Nyaqä hipenñi, anğumä hiñuä mañqanğqä ipnuwiqä” ätukqenğqä, qu eeğänänñi huäqä kiinjä äwunğqe. Ingañi qu ique yimba iunğqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunğqä ekqenğqä

¹ Ingañi ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvätanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itañi awinğañi, qua Londesi iu ätimäuani, iqisañi anjä-himqä Pätala iunğqä äukqe. ² Pätala iuñi, yimba hñqu, qua Ponisiya iunğqä wätñqä iqanği ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqiñi ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iqueni, hipa qunamäuqanğgisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anjä-himqä Tayä iuñi, yquayä ämaipñqä iuäqämakque. ⁴ Iqiñi ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmamiñuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Anğua Iqu kñuä vqanği, qu Poli iqueni, “Si Jerusälemänğqä mäwqä isñqeä” ätumiñuwi. ⁵ Ne anjä-himqä iuñi ävämetanä, qanğä watunğquä

iqanġua, quuvqä heqiyqä iquata, ymeqä-apäkä iuata anä-himqä iqueni yäpaqä mänġisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pnā manjä iqini, qonā äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkque. ⁶ Inġani ne, “Äquatnatunġuä” ätuaqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqä uwqanġä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayäni äväma äwani, anä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqini, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hġqunä anä äpmakque.

⁸ Awiġġani ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqini ne Pilipä iqueqä anjuinqä äwätanä, iqtä hiqaqä anä äwokque. Iqu kuknuä anġuä qokä-äpäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanġa iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqanġä hiñuiqänä atäunuä ikuwä iutanä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hġquaqui-hġquaquiwi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui hiñuä ätmijnwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanġua, Goti Iqueqä kuknuä hiñuä-tqä hġqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique.

¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatnā äququätänäqe, tiinjä ätkqe. “Dnā Anġuä Iqu tii ätqiyä. ‘Aquvä tqueqä kaniqueni, Israitqä iqua Jerusälemä iuni, ġuä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyā etanġi huiz-iquauä hipa iu wipnġäuä,’ ätqiyä” änatkqe. ¹² I tqanġi äwiyaqe, nesä, qokä-apäkä anä iutanjitä, Poli iqueni, “Si Jerusälemänġe, mäwqä isnqeäqä”

* **21:8** Wäunjuinqä 6:1-6 † **21:10** Wäunjuinqä 11:28

ämäutqungque. ¹³ Inğanji iqu kimañi, tiinjä änatkqe. “He kñuä äqiyäpu, äwqä hanjä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä ängiqiyäpñqä diñqe, kñui iqunä mindqänqä iqä. Kñui hñqu inänji. Nyi Jerusälemä iuñi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänjä qänğanji äqunani, ne anğumñi mätquä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkque.

¹⁵ Hiunji hui ae äpäwqanğa, ne Jerusälemänqä watuñquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmamiñuwä hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetuñque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanjä-que, qänğanñi quuvqä heqiyqä-qu äpmamiñqe.

Poli iqutä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kukñuä ätkuwiñqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanğua, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inetmakuwi. ¹⁸ Awinğanji, Poli iqu, Jemisi iqutä kukñuä siyñqä uwqanği, ne-pqe anä äukqe. Itanğa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänjä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inğanji Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanği huiziquauä awä iqisanji wäunjuä itqätanğanji, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, iinjä-iinjä iwimäkätñqe.”

²⁰ Iqua iqueä kukñui qätä ae äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiyyi, Poli iquenji tiinjä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si

näqñqeqä. Israitqä kuapänänjä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Eeqänänjä iqua, kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, a yänänäqñqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanga iqua sinyqe, qätä tiinjä äwiyätqänjuwiqä. Israitqätanjä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuwä iquaunji, si tii äyä ätuäkitqänjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquaunji, huiwä häuä maktäuwä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunji, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqänjiqä. ²² Sinyqe, ‘Iqu ae äpqqeqä’ qätä äwiyäpiyanğanji, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquäwä? ²³ Si tiinjä imäktñqe, äneñgiyä. Ämaqä nesanjä hñquaqui-hñquaquinjä iqua, qu kukñuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquaunji si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä imäkpñqä äneñgiyä. Itanga huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäwa-imäkqenqä mbqä isñqä äneñgiyä. Si iinjä imäkqanqtqe, ämaqä eeqänänjä iqua, kukñuä quvqä sinyqä äwiyquwiñqe, näqñqä tiinjä hipñqäuä. ‘Ii, kukñuä quanjiqä.’ Itanga sinyqe, näqñqä tiinjä inä hipñqäuä, ‘Iqu suqeunji, qänaknä iqä-queqä.’ ²⁵ Itanga Israitqä iqua qäyä etanji huizi quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, ne pipa iunji, kukñuä tiini ae äyä äqiyätanä äwikqueqä.† ‘Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quanjä

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häneqä yqänänä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiinuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanga suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqäpnqeqa' äqäkqueqä" ätukuwi.

²⁶ Awingani iqu ämaqä iquaqui-iquaqui it-metä, iqutä, qutä, kiyä maeqä pmapnqä diñqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inğani iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yängisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsquenji kiyä maeqä änguanänä äpmapu, hiqäva hñqunä-hñqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanğa, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yängisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanä hñqua, iqu iqi pmetanji hinuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkpñqä diñqä, tääqä yänänäqñqä tiñä ätukuwi. ²⁸ "He Israitqä iquenyä,

yätamäkqä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu ätuakitä, neyaqä ämaqä iquautä, kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä täu-pqe, mändi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanga tänğani iqu tiñä-pqe äyä imäkpqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iquene qäyä etanji huizi iquaunji, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä tänğisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, anji Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanji, Iqueqä hinuä

iqiñi kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi. ²⁹ Qu kukñuä iinji, tiinjqä ätukuwi. Kiñganäñi Poli iqutä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi iutanä iqutä, hiqäva-imäkqä anä yäpaqängisa ikitqätanginyä äqunquwi. Itanga qu, Poli iqu anä täknä yäpä yängisa äqumbiyängani, “Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisañqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kukñuä iinjqä qätä äwipiyyi, qu tnänjä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpaqä ingisa eyqiyäma äukuwi. Inğani qu maqänänji, täknä hävqe qñqanjä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpñqä itqätanguwängani, mäkä-iqä Romä iutanä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hiñgi äunätqänäuä” tqanğä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanguwä iqinyqä tnänjä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepçanğä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmñuwi ävquatämäukuwi.

³³ Inğani mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hñquaqutä guä kiqiyäupñqä ätukqe. Inğani iqu qokä-apäkä iquauñi, yatñqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe. ³⁴ Inğäqe, iqua kuapänä epu, manjä nänji-mänjisa yänänäqñqä tätqätanguwitanji, iqu

kuknuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-
iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqñqä
iunqä ätuma unqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma
wätqätanguwännga, qokä-apäkä iqua qänaki
äwivändäpu manä yänänäqñqä, “Iquenji pizqä
päkpiyä!” ätminuwi. Itannga iqua anä iqueqä
hänäqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkñqä
etanji, iqua iquenji haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma
unqä iqannga, iqu iquauqä ämiqä naqä ique,
Grikä iquauä anä-kuknuä ätätä, “Nyi kuknuä
hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanji, “Si
Grikä iquauä kuknui äänä dtñqäwä?” ätukqe.

³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hinjuqänäñi
gapmanqä iquaunji, mäkänqä ävauqumuatätinä,
ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunjitä päsqanquwä
iquaunji, anä avqñqä yenüä iunqä ätuma
äuminä iqukiyqä, knuä änyiyqiyä” ätukqe.

³⁹ Inğanji Poli iqu, tiinä ätukqe. “Nyi ämaqä
Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutanä, qua
Silisiya iutanä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä
naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tquau kuknuä
tumqä, hinjuinä nqänyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu
miqä naqä iqu ‘ññqä’ tquannga, Poli iqu anä
yakä iu pämä ätqäuqe, ämaqä kuknuä matqä
ipñqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu
kuknuä matqä pmetanquwännga, iqu iquauqä
anä-kuknuä iunä qe ätukqe.

22

*Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä
ätukqenqä*

1 “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäkkä itnqä iinqe, awä hitqanqmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe.
 2 Qu Poli iqu, iquauqä anä-kuknuä iunä tqanqi äwipiyänqani, kuknuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inqani iqu tii ätukqe.

3 “Nyi Israitqä iqunjqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänäninqä näqinqä himqe, Gämeliyoli iqu änguanä ämändquakqeqä. Itanga he tänga tä imäkätqänuwä-pa, nyipqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätjqeqä. 4 Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanquwä iqua äpäkombnqä dijqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuateminjqeqä. 5 Nyi suqä ii imäkminqenqe, hiqäva-imäkkä naqä iqutä, Israitqeu miqä naqä eeqänänjä iquatä, qu iinqe näqinqä eänuwä-qae, he awä hitpnqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqjqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Inqani ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquauni, guä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapnqänä iqisa ätuma quvepmqä dijqe, nyi täqini ävämakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunji quemisqä hiätjqäqini, nyi qanä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanqani, maqänäni qäukuä haqä yätutani, we-hunqä naqänänjä hnqu nyuauä enqä-pani qe änyimakqeqä. 7 Änyimeqanqani,

nyi qua iqi äpäknmä witaŋga, Ämaqä Hŋqueqä maŋitani, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäŋinyä?’ dqaŋgi äwikqeqä. ⁸ Iiŋä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimani, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäŋi, ii Nyinjqa’ ändkqeqä. ⁹ Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-huŋqe äqumbiyä-qe, kukŋuä dqaŋgqä Iqueqä maŋi, qätä mäwiyqä ikuwiqä. ¹⁰ Ingaŋi nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tquaŋga, Naqä Iqu tiinjä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätnä, Dämaskasi iu yäpä yängisa huizä. Iqini ämaqä hŋqu, wäunjuä eeqänäŋi Nyi sinyqä äteqeŋqe, si ktqoŋqä,’ ändkqeqä. ¹¹ We-huŋqä naqänänä Iquesaŋi, nyaqä hiŋui hea inuwimäkqanqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqanqga äwäpu, Dämaskasi iu aŋquatämäukuwiqä” ätukqe.

¹² “Ämaqä hŋqu, Dämaskasi iu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä aŋä-himqä iu äpmamiŋuwä iqua, ‘Ämaqä aŋguänänä-qeqä’ ätmiŋuwi. ¹³ Iqu äpäqe, nyitäŋä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hiŋui, aŋgumä aŋguä qändŋqinyä,’ ändkqeqä. Qanqanŋi hiŋuä äqänätmä, nyi ique hiŋuä äquŋqeqä.

¹⁴ Ingaŋi iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeqä. Si Iqueqä äwiŋqä iuŋqänä näqŋqä eätnä, Ämaqä suqä jänäŋi imäkätŋqä Ique hiŋuä qunätnä,

kuknui, Iqueqä-kiuä tqanğutqä iunä, qätä wisnqä ätekikqeqä' ändkqeqä. ¹⁵ 'Ii tiinjqa. Nätmatqä si hiñuä äqunätñä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñänqä hitanğiyqä. ¹⁶ Inä etanği si squenqä hiñuä äqännä, pmatñqäwä? Si ävauätñä asñä matñqeqä. Si Iqueqä yoqä tqanğti, Iqu asñä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmätñqeqä,' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁷ "Qänakndañi nyi, Jerusälemä iunqä anğumä äyapätmänğani, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänğani, nyi wätqä enqä-pa ae äqunğqeqä. ¹⁸ Nyi Naqä Ique hiñuä qunğanğa, Iqu tiñä ändkqeqä. 'Si täqñi, Nyinyqä awä tquanğtqe, qu qätä makiyqä ipñqä iquwä-qae, si Jerusälemä täuñi maqänä ävämatñqeqä,' ändkqeqä. ¹⁹ Kimañi nyi tii ätukqeqä. 'Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqñqeqä. Nyi anä aquväqñqeqeunqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanğuwä iquaunñi, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminğenqe, qu näqñqä enäüä. ²⁰ Itanğa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanğuwänğa, nyi "änğuiqä" ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminğenqä-pqe, qu näqñqä enäüä' ätukqeqä. ²¹ Inğanñi Naqä Iqu, nyi tiñä ändkqeqä. 'Si äutñqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi, kiñä nämä pmetanğuwä iquaunqä kndowatmqänä' ändkqeqä" ätukqe.

Poli iqtä, mäkä-iqeu miqä naqä iqtä,

kukḡuä ätkiyinqä

²² Ämaqä iqua, Poli iqueqä kukḡui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquauḡqä tqanḡqenḡqä mäwiḡqä iqanḡi, maḡä tnänḡä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tqu, qua täuḡi mäpmeqä yätḡqeqä” ätkuwi. ²³ E ätpiyi, maḡä hiḡänäwa ätäpu, iquauḡä ḡquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hiḡyaḡä äuaquvämäukuwi.

²⁴ Iiḡä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquauḡi tiḡḡä ätukqe. “He iqueni, aḡä yänänäḡḡqä iuḡqä ätuma upiyä! Iqinḡi, he hiḡoki, iqu, ‘Nyi suqä iiḡä-iḡḡä imäkätḡqeqä’ ätätä awä natätḡqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä tnänḡä imbu, Poli iquenyqä maḡä tnänḡä tqanḡuwiḡqä näḡḡqä äḡḡuänä metḡqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanḡa qu hiḡokä täua täwiḡḡqä, yukä-hipa häundaqä itḡätepu, ḡuä kiḡiyeqanḡuwänḡa, iquauḡä ämiqä yäpä iqinḡä iqu qäḡiqi tqäuätanḡa, Poli iqu iqueni tiḡḡä ätukqe. “Suqe, tiḡḡä ätnä äwinä. Ämaqä hḡqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanḡutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-tänḡutiyä’ tpu, hiḡuä qumbḡqe, kukḡuä ḡanä mitḡḡqeqä. Inḡi täḡḡanḡi he nyi ämbäkḡḡqä iquwi, änäänḡḡqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqeu miqä yäpä iqinḡä iqu, iiḡä äyä tqanḡi äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiḡḡä qe ätukqe. “Si äänä imäkḡḡqäwä? Ämaqä tqu, Romä iutanḡä-queqä.”

²⁷ Itanḡa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutanḡä iqukitanä?” ätukqe.

Inḡi Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

28 Itanga, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä” tquanga, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninyquanga, nyi ämaqä Romä iutañä-qunä äyä ekqeqä” ätukqe.

29 Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu iminuwä iqua, iqu e tqangi äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanga iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiqiyäupñqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqeqä

30 Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwiñqä näqñqä äñguänä metñqä äwiñgqe. Inji awiñgani, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hiñuä iqi pämä ätqätekqe.

23

1 Itanga Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiñuä iqi, hiñuä jänä äqunä ätqäuä ätukqe. “Nqä nyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu hiñuä ñqänätangi, iqa äpqiñjaqänmi, hea tänga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etangi, womba miqä itqänänä” ätukqe.

2 Iqu iinä tquanga, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä

tqäutaŋguwä iquaunji, “He maŋä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itañi Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si häuiqä a kukuiŋuä qu qua qäpaiqä haqeqä äqiyäqisätqäŋuwä-panä iinukui etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsäŋqiyä. Si knui, ‘Nyi kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä iqunjqae, ique kukŋuä mitmqeqä’ knuä indqänätinä, täqi äyä äpmeŋinyä. Inäqe, qu nyi ämbäkpŋqä täkqä ätuŋi, ii si kukŋuä-suqä iuŋi hŋgisana inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäuminjuwä iqua, qu kukŋuä ii qätä äwipiyyi, yatŋqä tiinjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqueni, kukŋuä quvqä ätuŋi, änäŋŋŋqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimañi Poli iqu iquaunji, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqŋqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, ‘Ämaqä ämeyätŋqä hŋquenyqe, kukŋuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hŋquaqu qoŋqä iquautañä iquayi. Hŋqua, Satyusi iqua hitaŋga, hŋqua, Parisi iquai. Poli iqu iinjqä näqŋqä eä, maŋä tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutaŋä iqunä eämä, qutä anä ätqäunänä. Nyaqä knui, tiinjä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkonguwä iqua aŋgumä vaupnuwiqä.’ Nyi knuä iinjä indqänätŋqetani, täqi täsä ätqäunänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kukŋuä

* 23:5 Aŋgumä Itmakqä 22:28

iinjä tqanjanj, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kuknjuä mäkä äumbiyitanj, awä qe iwäsänguwi. ⁸ Kuknjuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiinj. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävaugä ipnqäuä. Itanja enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Injqe, Parisi iqua nätmätqä injä iquaunqe, “naqä-qakuiqä” knuä indqänminjuwi.

⁹ Itanja qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kuknjuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kuknjuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etangi äqunäjuna. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeqä.”

¹⁰ Injanj mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kukñui mäkä enqä-pa hunqanjuwä di naqänänjä äyä timäuqanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkpñqä injqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanj, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäuä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kukñui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänjä-pa, anjä-himqä Romä iunjä-pqe awä asä inä ttñänqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanja zinuitänj, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpñqä kuknjuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Injanj iqua, Goti Hanjuwä

Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiñä hñqu, guä ämäsaupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsataqänqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätnquwi. ¹³ Ämaqä kuknuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänä eä, 40 qe ämäwqätäukqe. ¹⁴ Inqani, iqua äupiyyi, hiqäva-imäkkä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautäni, tiñä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiñä hñqu ätatanä equqeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsataqänqä, ymisanä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Inññqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä huizi iquatä, kuknuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanqä tiñä tupñqäuä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunquä inñqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inji he inñä imäkkangpqe, iqu emamätä päqtatanga, ne iqueni äpäsatunquänänyä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, inñä imäkpñqä tqanqä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inqani Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinñä hñque tääqä ätuätumetä, tiñä ätukqe. “Hikñä tqe, kuknuä-tänä-qu etanji, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Inñä etanji iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiñä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäuquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanji, nyi hikñä tqe ätuma äquvepqänä. Iqu si kuknuä hui ktätñqäuä” ätukqe.

¹⁹ Inqani ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a

äkiqätäqe, manjitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuänä ätqäunya, yatñqä ävätä, “Si kukñuä äkitañi dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hikñä iqu tiñä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kukñuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awiñgañi si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä iquauñqä ätuma wätñqä diñqä yatñqä kipñqäuä. Ingañi qu quañgä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatiñqä näqñqä metuñqueqä’ ktpñqäuä” ätukqe. ²¹ “Inäqe si iquauqä kukñui qätä mäwiyqä panä. Iquautañä kuapänänä, 40 ämäwqätäuquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqä, buayä eqä mañqä yatñqueqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqa, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpñqäuä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tquañgtqenqä, hinjuä äqämbu äpmenäuä” ätukqe.

²² I tquañga, ämiqä naqä iqu, hikñä ique, “Si kukñuä ii ändññqe, awä matqä panä” yänänäqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenqä ändowatkuwiñqä

²³ Hikñä ique ändowatäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinä iquautañä hñquaqui tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanqa mäkä-iqä zi quäuqä-tänä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeqä.

24 He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyā imākāpu, iqu qui mimākñqä yätñqänā, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä äñguänā ätuma wäpiyā” ätukqe. 25 Inğanj iqu pipa hui tiinjā ätätä äqäkqe.

26 “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunā, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukinqä ävāwqatqänā. Yoqä naqä qonqä iquki, hiun-jinğanjqä.

27 Ämaqä tquenj, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpnqä iqanğuwānğa, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänā äwinā’ tqanğä äwimi, nyitä, nqä mākā-iqä iquatä äwätanā, iquauqä hipa iuta itmequeqä. 28 ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanği ätqäpiyā’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipnqä aquvä äqänätqänuwä iquauqä hinuä iqi ätqäteqe qä. 29 Nyi iquau yatnqä vqanğa, iqua iquauqä kukñuä-suqä iutaninjqä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanğqenqä ätätqänuwä, ne ique pizqä päsqanğqätä, ä guä pmuatqänğqätä, hmanjqä. 30 Inj tänğanj, qu ique päkpnqä kukñuä zä imäkätqätanğä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänā ändowatqänā. Itanğa ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanğuwä iquauñj, qu tqä hinuä iqinj ique kukñuä mitpnqä ätquäqe qä,” ätätä äqäkqe.

31 Itanj mākā-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipi yi, qänaknä ipu, heatqä iquenj, Poli ique ätuma, anjā-himqä Andipatrisi bujqä äwäkuwi. 32 Awinğanj, mäki hosi iu

äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanġuwänġa, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anġumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hinuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inġaŋi ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatnqä tiinjä äwikqe. “Si qua äkitaŋukikä?” Yatnqä i vqanġa Poli iqu kimaŋi, “Nyi qua Silisiyataŋä iqunjqä” ätukqe. ³⁵ Iinjä äwiyäqe, iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitpnqä iquwä iqua ätimäuqanġuwänġa, kuknuä tqanġtqe, inġanä qätä kimqänä.” Iinjä ätuäqetani, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hinuä iqi, kuknuä ämitkuwinqä

¹ Hiunji hipa hŋiŋi ae äpäwqanġaŋi, hiqäva-imäqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqutäŋi, Israitqeu miqä hŋquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqenqä näqŋqä hŋqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kuknuä mitpnqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inġaŋi ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanġa, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi

iqukiyä, si yätamakqä änguänänä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä maunqä änguänä äyä äpmeñunä. Nätmatqä änguänä mäwiqä iminçe, tänğanı si kñuä änguänä indqänätnä suqä häñi maeqanğnä, eeqänänä änguänä äyä äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqanğanı, neyaqä äwçe änguänä änenyätñçeqä. İñçe ne sinı änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukçe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktñqä etanğı, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kukñuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tquenı, hinuä tiinjä äqunäjünä. İqu ämaqä mäkänqä itä äkasuwä tqä-queqä. İquesanı, İsrıtqä qua eeqänänä iutanä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. İtanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanä İquenyqä qänaknä itqänuwä iquauñçe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänuwıqä. Ämaqä tqı, iquauqä ämiqä naqä iquautanä hñqueqä. ⁶⁻⁸ İqu hiqäva-imäkkä anı, kiyä mätqä imäkätñqä iqanğı, ne ique a äkiqätqueqä.* İ etanğı ne ique kukñuä ämitquenqä näqnqä matñçençe, si tqä-täuä ique yatñqä ävätnä, iqueqä manıutanı, nätmatqä eeqänäninjñqä qätä wisñqinyä” ätukçe.

* **24:6-8** Tənğanı ämaqä näqnqä-tänä hñqua, kñuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqinı Lukä iqu kukñuä huizi inä äqäkçe. Kukñuä ii, tiinjäqä. “Ne neyaqä suqetanä kukñuä mitanätanä iqanğua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iquä, iqueqä ämaqä hñquatä, änemapiyi, yänänäqnqä änavqutäupu, neyaqä hipa iuta ämänätauquwiqä. İtanı Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqıe kukñuä mitññqä iqua, si äkimepu tqä hinuä iqisa mitññçeqä’ ätçeqä.”

9 Ingañi Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukñui yänänäqñqä imäkäpu, “Kukñuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

10 Qu iinjä tquanguwängga, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukñuä tätñqä, hipa ämenjä ämikqe. Iinjä iqangga, Poli iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapänänjä iunji, si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau iwäsäutqänjä iinjqe, nyi näqñqä eämä, nyaqä äwqe änguänänjä nyinğanği, nyi saqä hiñuä iqisa, ämaqä kukñuä mindqanğuwä iquaunqä, kimañi ktmqeçä. 11 Si yatñqä tiinjä imatñqeçä. Tängga qänğga hiunji 12 ae äpäwqanğga, nyi Jerusälemänğqe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueçä yoqä haqeçä mamäumqä äyä äyqäqeçä. 12 Ingañi hiqäva-imäkqä anjä takñä yäpä yänğisatä, anjä aquväqñqeutä, ä anjä ququawä iutatänji, ny-itä, ämaqä hñqutä, kukñuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatañğqe, hiñuä manqänğqä äyä itqänjuwiqä. 13 Inji kukñuä nyi tängga ämindquwi, naqä-qakui mämäktqeçä ipñqäuwä” ätukqe.

14 “Kukñuä naqä-qakui, awä tii ktmqeçä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeçä ävauqumuatañğqeçä. Nyi kukñuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanğuaeçä’ ätätqänjuwiqä. Injäqe nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueçä kukñuä hiñuä-tqä iqua ätäpu ekuwitänji, eeqänänjä iinjqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. 15 Itanğga ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä

ae äpäkonjuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anġumä ävauqumuatäniqä diŋqe, nyi kŋuä yänänäqŋqä äwimä, hiŋuä äqänmä äpmeŋänä. Itanġi ämaqä nyi kukŋuä ämindquwä tqua-pqe, asä iinŋeqeqä. ¹⁶ Iinŋqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hiŋuä iqinŋi, nyi ämaqä jänänunä himqä diŋqe yänä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anä huizi iunŋi, quväukuä hui ae äpmamitanŋi, Israitqä Jerusälemä iu äpmeŋuwä iquauŋqä anġumä äyä äpqeŋqä. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanġuwä iquau yätamäkqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanġa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqeŋqä.

¹⁸ Nyi suqä qäyunänä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinŋi kiyä mamätqä äpmamänġanŋi, hiqäva-imäkqä anä iu hiqäva imäkmätmä itqätanġa, qu änyimepu hiŋuä äŋqänġuwiqä. Qu hiŋuä i äŋqämbiyänġanŋi, ämaqä kuapänänŋi nyitä anä mäpmeqä ipu, hoaqä maqŋqä ikqeŋqä. Oeyä. ¹⁹ Inġanŋi Israitqä qua Eesiya iutanä hŋquanä, a inġanä äŋgiqätkuwiqä.

Inŋi ämaqä iqua nyinyqä kukŋuä-tänä epu imäkqäpi, quwqä-quwä nyi kukŋuä mindpŋqe, saqä hiŋuä täqi matqäuqe, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etanġutqe, täqi ätqäuänjuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqŋqä hiŋuä iqŋi tqäuätanġa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwiŋqe, awä ktpŋqeŋqä.

²¹ Nyi iquauqä awä iqinŋi pämä ätqäumä kukŋuä ätuätmäŋanŋi, manä yänänäqŋqä tiinä ätqeŋqä. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua, anġumä ävaupnuwä iunŋqe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’

Qu kuknjuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknjuä mindpñqä sä ändma äpqäüä” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä äñguänänjä ae ekqe. Iñññqe Poli iqu kuknjuä ae äyä tqanğa, iqu Israitqä iquau tiñjä ätukqe. “Nyi heyaqä kukñui qñqanjä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqanğanı, nyi hiyaqä kukñui, jänä inğa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itanji iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiñjä ätukqe. “Poli iquenji guä kiqiyäueqä anjä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyämaqä iqua, ique yätamakqä wipñqä, si pmua mimäkqä pa, hiñuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anju äpme, Peliksi iqtä kuknjuä ätmñiyiñqä

²⁴ Hiunji hui ae äpäwqanğanı, Peliksi iqtä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi. Drusilai, Israitqä iutanjiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanğa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanği äwikiyi. ²⁵ Inğanji Poli iqu kukñui, suqä jänänänñiunqätä, äwqä äwivauqanğqä iunä mimäkqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanji eeqänänjune kuknjuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iññä tqanği, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqe qä. Qänakndanji, nyi hea hui eätmä, tääqä anğumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmatqä huiñqä-pqe hiñuä inä äqunä äpmaminqe. Iqu kñui, “Nyi Poli ique hiñuinä qunäwatmçenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?”

indqänätä, hea kuapänänjä iunji, ique tääqä ätuätumetä, iqutä kuknuä anä ätminjiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anjä iunji hiñuinä äqunñqe. Itanğa, quväukuä hñquaqu päwqanğanji, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tñänqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kinğanänjä-qu äpmakqä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwqanğa, iqu anjä-himqä Sisariya iu ävämanji, Jerusälemänqä ekqe. ² Iqinji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kuknuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tiinjä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamäkqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppñqä tääqä tuvä.” Qu kuknuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkpñqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanğuwänğa, Pestusi iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunji guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinjqä. ⁵ Inji ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkqä etanğutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kuknuä mitpñqeqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämäwqätäuqänğa, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awinğanji, iqu kuknuä iwäsäuqä anju äpmeqe,

qu Poli ique ätuma ppnqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqanğa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpawäkuwä iqua, ique qäuiqä ämamäupu, ique kuknuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätñqeqä” ätukuwi. Qu kuknuä iinjä tqanquwiñqe, Pestusi iqu, “Quanğa ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” knuä indqanğqe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanquwänğa, Poli iqu kimanı tiinjä ätukqe. “Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäqä anä iutä, itanğa Romätanä ämiqä naqä Sisa iquesäni, quvqä mitqueqä iqeğä” ätukqe.

⁹ I tqanğı äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä wiñanğı, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänğä äyätanä, nyi saqä kuknui, iqi kiwäsemqe, anğuatänä?”

¹⁰ Inäqe Poli iqu tiinjä ätukqe. “Kuknuä iwäsäuqä anä nyi pämä ätqäunğä tä, ii Sisa iqueğä aniqä. Anä tquenyä nyiwäsepñqeqä. Si näqñqeqä. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqeqä.’” ¹¹ Nyi suqä quvqenğä päkonmqä sätäti, nyi iinjə äpäkonmqeqä. Inäqe qu kuknuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyiñi, iquauqä hipa iuñi, änä mänyivqä yänğiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjıyä” ätukqe.

¹² I tquanğa, Pestusi iqu, iqueğä ämaqä knuä iqä vqä iquatä kuknuä ätpiyi, iqu kimanı, “Si ‘Sisa iqu kuknuä nyiwäseyätñqä änyinjıyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utñqeqä” ätukqe.

Pestusi iquä, ämiqä naqä Akripa iquä, kuknuä ätnğiyinjä

¹³ Hiunji hui ae äpawqanğanı, ämaqeu miqä naqä Akripa iqutä, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyñqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanğiyänğa, Pestusi iqu Poli iquenyqä kukñuä näqñqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kukñuä mitññqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, hanjä-iqä naqänänğä menqiyä’ tmqä äwiñgqeqä. ¹⁶ Quvaqä äwiñqä iinjä iunqe, nyi kimanı tiinjä ätukqeqä. ‘Ne ämaqä Romätanğä iquene, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqanğanı, “iqu äpäkonänğiyä-qe” maqänä matqä itunqeqä. Iqu ämaqä, ique kukñuä ämitätqanğuwä iquauä hiñuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuanğiyä’ ätukqeqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpanı, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiñğanı kukñuä iwäsäuqä anıu äpmami, qu ämaqä ique ätuma ppñqä ätukqeqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kukñuä ämitminğuwä iqua, pämä tqäuqanğuwıñqe, ‘Iqu suqä ququvqänänğä hui imäkqanğiyqä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iqutä, kukñuä mäkä äunğuwıñqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkonğqä hñquenyqätä äunğuwıqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. İnäqe Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanjä äpmenä’ ätukqeqä. ²⁰ Qu kukñuä iinjä tqanğuwıñqe, nyi iwäsäumätmä

itmä-qe, nyaqä kjuä indqänqe, ätnänä iqi matimäuqanġi, ique yatnqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kuknui iqi kiwäsemqenqä äkingiyä, makinqä iqiyä?’²¹ Iqu kimañi, ‘Ämaqä naqänänä Sisa iqu kuknuä nyiwäseyqanġanqe, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqanġa, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänġanqe, iqu guä yqänä pmetänqiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.

²² Akripa iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iquenġi tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kuknui qätä wiyqämqä.”

Inġi Pestusi iqu “Si iqueqä kuknui, awinġanä qätä wiyqätnqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kuknuä ätukqenqä

²³ Awinġanġi, Akripa iqu tä Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä äñġuänänġi ämipnäsinyä, yoqä naqe motquaynqä imäkiyi, mäkä-iqeu miqä naqä iquatä, anä-himqä iutanä naqä iquatä, qu anä aquväqñqä iu yäpä yänġisa äpekuwi. Inġanġi Pestusi iqu Poli ique ätuma ppñqä tqanġi, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Inġanġi Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmejuwä eeqänänä iquendä, he ämaqä tqenġi hiñuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanä iquatä, täqisanä iquatänġi, qu eeqänänġi, ‘Iqu hänä mäpmeqä itä, äpäkonätñqeqä’ yänänäqñqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänjuwiqä.²⁵ Inä etanġi nyi hiñuä äqunätmänġanġi, iqu äpäkonätñqä diñqe, suqä hui mimäkqä itñqä äqunänqeqä.

Iinjä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä
 tääqä tqanji, nyi ique dowatmqä dijqe, kuknui
 naqä-hjqunä äyä imäkqeqä. ²⁶ Inäqe, qu
 ique kuknuä ämitätqänuwä quatinqe, neqä
 naqä iqu naqä-qakuinqä näqñqä metñqä
 iinjqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maqñqeqä.
 Iinjñqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä,
 ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä manj
 qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunquä dijqe,
 nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä
 iqi äyä ätqäteqänä. Iinjä imäkanitanj, nyi
 pipa qämqenqä näqñqä äñguä mamqänä.
²⁷ Nyi knuä tiinjä indqänqänä. Nyi ämaqä guä
 kiqiyäueqä hñque ändowatätmänqanji, qu ique
 kuknuä ämitpçenqä pipa ätnänäqi maqiyqä
 imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Inqanji Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe.
 “Tqä-täuänqe, si awä nattñqeqä.” I tquanqa
 Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä,
 kuknuä awi tiinjä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua
 kuknuä ämindätqänuwinqe, nyi tänqanji tqä
 hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äñguänänijä.
³ Ne Israitqä iquneqä suqenqätä, nätmätqä ne
 mikakä ätnätñquenqätänji, si näqñqä äñguänä
 enjnyä. Iinjñqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä
 kuknui qätä nyisñqenqä änyinjgiyä” ätukqe.

4 “Nyaqä quamä pmeqä hikñanğa äpmaka äpätñqenqe, Israitqä eeqänänjä iqua näqñqä äñguänä eänäuä. Nyi ymeqänğanı, nqä ämaqä iquatä äpmeñqe, inı qänakndanı Jerusälemä iu äyä äpmeñqeä. ⁵ Qu hiñuiqänänı nyinyqä näqñqä ae ekuwitani, äwiñganğutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpñqeä. Nyi hikñanğata ti ipäqäka äpätñqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itñqeä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeñi ämawqätäunä. ⁶ İñä etanğı tänğanı, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘İñä timäunıqeä’ ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hiñuä äqänmä äpmeñä. İñi nyi iñä äpmeñqenqe, qu kukñuä mindqanğä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqanğatä, heatqanğatäni, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hiñuä äqambu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinğä hiñuä äqänmä äpmetñqenqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqänäuä. ⁸ Hesanjä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauñi, mävaucumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iinı suñqä indqänätqänäuä?

⁹ Hiñuiqänänı nyi-pqe kñuä tiinğä äyä änyiminqeä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqe mäñdi kittqämqä diñqe, nätmatqä kuapänänı imäkqämqeä.’ ¹⁰ İtanğa Jerusälemä iunı, nyi nätmatqä tä imäkminqeä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iinğä imäkqätñqeä’

dqanjuwängga, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, guä äyä äkiqiyäuminqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, 'Iquau pizqä päkpiyä' tqanjuwängga, nyi-pqä inä ätminqeqä. ¹¹ Nyi anä aquväqñqä yäpä yängisa äpaquväkitmä, iquau täñä-hunqä ävätmängani, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tpñqä kiquätätmä äwiminqeqä. Tiñä-pqä iminqeqä. Nyi iquaunqä äwqä tnäninä änyinätä, anä-himqä kinä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkminqeqä" ätukqe.

¹²⁻¹³ "Nyi iinjä imäkätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyuändäpu, 'Si iinjä imäkiyä' ändäpu änändowatqanğa, nyi anä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qanä wätqätanğa, hiunji quemisqängani, qäukuä haqä yätutanı, we naqänänjä äyä hunğanı hiñuä äqunqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämäwqätäukqeqä. We-hunqä iqu, nyitä, ämaqä qanä anä äuminquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanı ne eeqänänji qua iqi äpäknaqe, nyi manä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiñä dqanji, qätä äwikqeqä. 'Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui sunqä nyimäkätqäninyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätinä, ga täñä-hunqe tqä-täuänä äyä ämenyä' ändkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiñä ätukqeqä. 'Naqä Iquki, si tqukikä?'

Nyi yatñqä e vqanğa, Naqä Iqu tiñä ändkqeqä. 'Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqänä, Jisasi Iqunä Qäqunjqä. ¹⁶ Inäqe tänğanı, si äväutnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä dinqä

äkimeqänä. Si Nyaqä wäunju a äqätätinä, nätmatqä tänga hiñuä ae äqunäñinqätä, Nyi qänaki mäktquamniqenqätä, awä ttñäñqeqä,' ändkqeqä. ¹⁷ 'Saqa ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanqppqänggani, Nyi häñä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiñä iwimäkqätñqänä äkndowatqänä' ändkqeqä. ¹⁸ 'Iqua hiñuä hiawiqä enqä-panä äpmeñuwi, hiñuä äñguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iñä iwimäkqanqti, iqua hiawiqä ingisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunqä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iñä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpnuwiqä' ändkqeqä' ätukqe.

¹⁹ Inqani Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. "Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmatqä haqä yätutanñi hiñuä äqunqä iuñi, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkämiñqeqä. ²⁰ Kinqanäñi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iuñi eeqänänä iquautä, itaŋga Israitqä qäyä etañgi huizi iquautä, awä tiñä ätumiñqeqä. 'He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inñi ämaqe, he iñä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä' ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iñä iwimäkqanqñqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anä iu pmetanqga, a äñgiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiñuwiqä. ²² Nätmatqä eeqänä e

ätimäukqetäni, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä nyiyätqätäni, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätñqe, tänga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänä iquauqätä hiñuä iqi yänänäñqä ätqäümä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitañä huisä mätquä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquatä, Mosisi iquatä hiñuiqänä, ‘Iinjä timäuniceqä’ ätmiñuwä iunqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätmiñuwiqä. ‘Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, täñä-huñqä ämetä, äpäkonätä, qua äpteqä iutani aḡgumñi Iqu-ganä vauäniqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautäni, Goti Hanjuwä Iqueqä we-huñqeqä awä tuäniqeqä’ ätmiñuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä” ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätänga, Pestusi iqu mañä yänänäñqä tiinjä ätukqe. “Poli iquki, si näqñqä kuapänä ämetqänä iutani, qämä-qämä itqäninyä.”

²⁵ I tquanga Poli iqu kimañi tii ätukqe. “Ämaqä yoqä naqä-tänä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä äñguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiinji. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänäñi zä mäwiqä etäñgi, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hiñuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. Iiññqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqä quuvqä eqiyätqäninyä, maeqiyqä itqäninyä? Si quuvqä eqiyätqänñqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

28 Ingañi Akripa iqu Poli iqueni, “Änäñänqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipiñi, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänä emqä nyimäkinyä?”

29 Poli iqu kimañi, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiñä tumqänä. ‘Si äminiyätqänä-pañi, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanğa he eeqänäñi, nyitäñi, asänänä iñä pmetunquä änyinği. Inäqe he guä hik-iqiyäucanğpi pmapñqä diñqe, manyinğqiyä” ätukqe.

30-31 Ingañi ämiqä naqä Akripa iqu, qua iu miqä Pestusi iqu, Benasisä, itanğa ämaqä qutä anä äpmaminuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anä hiqñqä ique äväma äwäpu tiñä ätñguwi. “Ämaqä tqu suqä quvqä hui imäkqäqänqänä, äpäkonätñqä iunqätä, ä guä kiqiyäupñqä iunqe, hmanjqä.”

32 Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiñä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinğiyä’ matqä-säpi, guä kiqiyäueqä anı ävämetä, qanyinä pmequäninğä.”

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upñqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

1 Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inganä upñqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäñi, mäkä-iqeu miqä hñqeqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğani ne yimba anä-himqä Aträmitemätanä hñque ätkamäukque. Nesäñi, ämaqä Tesälonaiqa qua Masendoniya iutanä hñqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanqä iquauñqä wätñqä iqanqi, ne äväma äukqe. ³ Awinğani ne anä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqini Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamakqä metñqä dññqe, Juliyusi iqu ique äñguänänqä iwimäkätä, ‘Nñqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuñuä änavqutäwqatqanqa, yimba iqu qua Saplusi iunji tuwä ingisa äpäukqe. ⁵ Itanqa ne qua Silisiya ingisatä, Pambiliya ingisatäñi, eqä-pñä iunji äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqini mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiyä iutanä yimba, qua Itali iunqä wätñqä iqanqqä hñque ämoqumueqe, ne änätmanji, ique ätkamäukque. ⁷ Inğani ne iqi ävämanji, hiunji hñquaunji yuñuä yänänäqñqä qunqanqqä iutanji, yimba iunji qanä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä yänänäqñqä iqanqä, ne anä-himqä Nindusi-tänqä ingisa ätimäukque. Iqisanji, yuñui a änaqiqätätä, ne äwatunqque änä maeqä iqanqi, eqä-pñä manjä iuta äväma, eqä-pñä iu äwani, qua eqä-pñä awä iqi witanqqä

ingisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Inğisa äwaqe, Salmone iunqä äktäutangqä iu ämäwqätäuani, Kritä iunji mäwqä ingisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä tnäjä imäkqanğä, ne eqä mañi iu äwätanä, anä hñque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anä yimba iuäqämeqä äñguänänjiqä” ätminjuwi. Ii anä-himqä Lasea-tänjä qäqiqiyi.

⁹ Qanä qeiqi-qeiqi wätqätangu, hiunji kuapänä ae äpäwqanğani, itanğa hiunji naqä, Israitqä iqua buayä mañqä ipñqä pmua imäkqä iqu* ae äpäwqanğa, hea yimba äñguä uwqe, qäpu ekqe. Iutanji, Poli iqu iquauñi, näqñqä tiñjä äwikqe. ¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqñqä ae ämenänä. Ne tänğa watque, hanä-iqä naqänänji ämoqumuetanä, nätmatqä kuapänänji qui imäknänqiyä. Yquayänqätä, yimba iinğätänä, matqä iqänä. Neyaqa hanä-pmeqä-pqe inänjqä.” ¹¹ Inäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawiquesä, qätä äwikqe.

¹² Yimba iuäqämeqä anä iunji, yunjuä naqänänjä qunğanğa, äñguänänjä hmanjqä. Iutanji, ämaqä yimba iu äpmaminjuwä iutanä kuapänänjä iqua, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, tiñjä ätñguwi. “Ne anä täunji äväma, anä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yunjuä naqänänji qäpu qunğanğanğä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi, ii yimba iuäqämeqä anä äñguänänjä eä, qua

* **27:9** Hiunji iqueni, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanä-iqä quwqä suqä quvqä iutanji huätä ämamäukqenğä kñuä in-dqänäpu, buayä mañqä iminjuwi.

Kritä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanji. Iu timäuqänqe, yimba iquauqä hänaqe, ingi- ingisa änyä.

Yunjuä naqä äqunätä, eqä ämnga äpekqenqä

¹³ Yunjuä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanji, hanuä äqunqanji äqumbiyi, qu, “Ne äwatunqenqe, qäyunjqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japiñi eyqiyämepu, Kritä-tänjä iu eqä mañä iu äukuwi. ¹⁴ Inäqe ne kiñä nämä mäwqänqa, yunjuä yänänäqñqä, qua Kritä-tänjä ingisa ätimäukqe. Yunjuä iinqe, qu, “Yunjuä mäptqä timäuqä mäwqä awä iqisanjä yunjuiqä” ätminuwi. ¹⁵ Inqanji yunjui, yimba iqueni, yänänäqñqä yqutäuqanqa, yimbae yunjuä timäuqänqisanqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunjui yimba ique qäyä yqutäutñqä hiñuinä qe äqunqque. ¹⁶ Ne iinjä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witanqñqä-tänjä qäqi ätimäukqe. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yunjui äminyeqanqa, ne wäunjuä tnänjä itanä, yimba wänqä qänaki äpminqä ique eyqiyämakqe. ¹⁷ Inqanji yimba iu wäunjuä imäqñqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqñqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpuyi, yimba naqä iqu qui mimäknqä yätñqä diñqe, guä äukoquväpu hatñä äquqotäuekuwi. Itanqa yimba iu wäunjuä imäqñqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mängisa äwiñqä iu evqänätanä pmenqunä” knuä indqänäpu, zä kiñä ipu, tapätapä naqe mäñdi äquvätqiyawatäpu, yunjui äyqutawatätñqänä hiñuinä äqunquwi.

18 Inḡaṅi yuṅuitä, eqä ämṅga äpeyätäqetä, yänänäqṅqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqe. Iṅiṅqe awiṅgaṅi, ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pṅä iu mamäupṅqä ipäqäkuwi. 19 Itanḡa awiṅga-mändanḡi, iqua äwäwa kiinḡa ipu, nätmätqä yimba äṅguä wätṅqä imäkqä iutanḡi tṅämäupṅqä ipäqäkuwi. 20 Hiunḡi kuapänänḡa iquaunḡi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanḡa, yunḡi yänänäqṅqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqanḡqenḡä, ne kṅuä tiinḡa indqänḡqque. “Ne hanḡä mäpmeqä, eeḡänänḡi qui imäknanḡqunä.”

21 Ämaqä iqua buayä maṅqä äpmaka pätkätanḡuwänḡa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinḡa ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukṅui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanḡa-iqä naḡänänḡä tä mänemeqä itä, itanḡa nätmätqä eeḡänänḡi, eqä ique mävqä iquaninḡä. 22 Inḡaqe täṅgaṅi, nyi tiinḡa hitmqeḡä. He äwqä hanḡuä enḡanḡuti pämä yänänäqṅqä tqäpiyä. Nesanḡa hṅqu qui mimäkṅqä yänḡqiyä. Yimba iqunä qui imäknanḡqiyä. 23 Nyi Goti Hanjuwä Iqueḡä ämaqä iqunä, Iqueḡä yoqe haqeḡä ämamäutṅqeḡä. Itanḡa hea tquenḡi, Iqueḡä enätqä hṅqu äquvepätä nyi-tänḡä qäqä täqi ätqäüä, tii ändqiyä. 24 ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naḡä Sisa iqueḡä hiḡenjuä iqi tqäutṅqinyä. Qätä tiinḡa-pḡä inä nyiyä! Ämaqä eeḡänänḡä, sitä anä äpmeṅuwä iqua, qui mimäkṅqä ipṅqä diṅqe, Goti Hanjuwä Iqu saḡä tääqe qätä ae äkiyqeḡä’

ändqeä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänäni ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqñqä tqäpiyä. ²⁶ Yunui yimba ique ävqutäwatqanğa, ne qua eqä awä iqi äwinqä huiü evqänätänä pmenqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunji, yunui eqä-pñä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanği, heatqä quaesqä hiqanğanı, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä mañä-tänğä qäqiqi ae ätimäuqiyä” kñuä indqänğuwı. ²⁸ Kñuä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pñä yäpä mämñi, mämdiyä, qäqiqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqñqe 40 äqunğuwı. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanğa, qu iwäsäuqe anğumä ätnämäupiyi, hiqñqe 30 äqunğuwı. ²⁹ Inğanı yimba iqu hikä kuapänänğä knätanğqä iu evqänätä, qui imäkñqä iinqe, iqua zä winğanği, yimba a kiqätqä japiñä hñquaqui-hñquaqui yimba iqueä tuwä inğisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpiyi, mäptqe maqänä timäutñqenqe, tääqä ätqämanminjuwi. ³⁰ Inğanı iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapñqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himänğisa tnämatunqueqä” quanğä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätñqänä ävquatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanğuwänğa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nänua, yimba tqe ävämapñqä iquwi, he qui imäkmbñqäuä. Iqua yqänä äpmeñjuwi,

he qui mimäkñqä ipñqäüä.” ³² Iinjä tquanğa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pñä iu äpäknätä hiñginäwa ängua wetñqä, guä ique a kiqätmiñqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutñqä iqanğanı, Poli iqu ämaqä eeqänänjä iqua buayä bñqä knuä ävätä, ti-injä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanğa, he ‘Ne äänä nemenqutiyä’ tpu hiñuä äqämbu äpmapu, buayä mañqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iinjñqe nyi he kukñuä yänänäqñqä etqänä. He hänjä pmapñqä diñqe, buayä hui ämepu bñqäüä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänjä iutañi, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänänji, hänjä pmapñqäüä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänjä iquauqä hiñuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änğuiqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inğanı ämaqä huizi iqua-pqe äwqä äñğuanä imbiyi, buayä ämepu qe äñğuwı. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmamiñque. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitañi, yimba iqu hanjä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pñqä wiqä iu äwämiñqe, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñganğa, ne qua iu äñğüä ätimäukqenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanğa, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, qua iquenyqä maqñqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itañi äuktäutangqä yänjini hikä weä äyä witañgi äqunğuwı. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” knuä indqänğuwı. ⁴⁰ Yamwiqä

ipnqä diŋqe, qu yimba a kiqätqä japiŋä† gue mŋä ätäväpu, eqä-pŋä iu ävquatämäukuwi. Inŋaŋi yimba ique hänaqä ämotquamiŋiyä iquaquiyqä gue ewepu, itaŋga yuŋui yimba ique ätuma wätŋqe qu tapätapä naqä ique aŋgumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinä ae imäkp̄iyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutŋqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäŋgisa witaŋgqä iu evqäŋgqe. Itaŋga kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanŋa, kiqä tuwäŋgisaŋi eqä-pŋä iqu ämnätä äpäsäqisätäqe qui imäkkqe. ⁴² Inŋaŋi mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänmiŋuwä iquautanä hŋqu eqä äŋgua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkpŋqä kŋuä indqäŋguwi. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu häŋä-pmeqäŋqä äwinyätä, iquauqä äwiŋqä iutaŋi, mimäkkqä ipnqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pŋä iu äŋgua uwqäŋqä näqŋqä iquaunŋi, qu-ganä ikuapmäupu, äŋgua upŋqä ätukqe. ⁴⁴ Itaŋga ämaqä huiziquaunŋi, zä-yänitä, yimba qui imäkŋgqä itä, a ämaqätäpu, äŋgua äwäpu qänaki iuäqämapŋqä ätukqe. Ne iqu änatqanŋqä-pa iinä imäkani, ne eeqänänä iqune eqä-pŋä iutaŋi, äŋguänänä iuäqämakqe.

28

Poli iqu, qua eqä-pŋä awä iqi, Malta iu äpmamiŋqenqä

¹ Äŋguänänä iuäqämeni, näqŋqä tiinä ekqueqä. Qua eqä-pŋä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itaŋga ämaqä qua iutaŋä iqua, suqä

† 27:40 27:29

änguänäni tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätangqenqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inğanj Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätangqä iu äväuekqe. Qänjanuä hñqu, tä yäpä ingisa äwäminqe, tä tnänä uwqanqanga, yäpaqängisa ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiquanä ätutquvä qe äqiyämäminqe. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätnquwi. “Hinuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanqi, iqu eqä-pñä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu häñä yqänä pmetnqä iinqe, mäwinqä iqiyä” ätkuwi. ⁵ Inğanj Poli iqu qämäkä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe. Inäqe nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanguti, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänqiyä” tpu ipu, hinui hñganqä äqumbu äpmaminuwi. Iqueqä huiwiunji, nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqanqi äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätnquwi.

⁷ Qua tqu-tänä qäqiqiñi, ämaqä qua iu äpmaminuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuinqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqui-hñquenä iquauñi, änguänä ämineminqe. ⁸ Inğanj Pupulusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwäminqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique änguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iinjä imäqanqa, ämaqä tänä-yaqä äwäminuwä, qua iutanä huizi

iqua-pqe, Poli ique äwimeqanquwänga, iqu iquaunji änguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu qunji änguä iinjä iwimäkqanqqenqä, qu neji, suqä änguänänjinä inemäkkwi. Qanjuä hñquaqu-hñque ae äpawqanqa, ne yimba iu ävämetunquä iqaunqwa, nätmataqä äwa iminjuä isua yätamakqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qanjuä hñquaqui-hñque ae äpmenitanji, yimba anä-himqä Aleksandiyä iutanjä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunjuä naqänänjänganji qua iu äpmaminqe. Iqueqä himänqisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-tänjiqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakque. ¹³ Iqinji ävämeni, anä-himqä Rengiumä iu ätimäukque. Awinjanji yunjuä, mäptqä timäuqä mäwqä inqisa qunqanqa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanjä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukque. ¹⁴ Iqinji ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqanquwa, qu ne hiunji 7 anä pmetunquä yatnqä änekuwi. E äpmenitanji, ne iquau ävämanji, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanjä iqua, qu nenyqä, “Qanjä äpätqanäuä” tqanqä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inqanji qutanjä hñquatä maketqä aquväqnqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminqque. Itanqa huizi iquatänji, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätminjuwä iu qe äminqque. Poli iqu iquau hinjuä äqunäqe, iqu

Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanga, ne Romä iu ätimäuani, yäpä ingisa uwqaunqwa, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanquti, mäkä-iqä hñqu hiñuä äqunä ämiqätñqeçä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätuminqenqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmaminjuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänqanqwanqani, iqu iquauñi tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetäñi, mäñdi kittqämqä diñqe, nyi suqä quvqä hui mimäkkä iminqeçä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä ängiqiyäupu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanga Romätanä iqua nyaqä mañi qätä änyiyäpu, ñqä suqenqä näqñqä mapñqä yatñqä änyipiyi, hiñuä tiñä äñqänqwuwiqä. Nyi pizqä bäkñqä diñqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanqi, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iiñä iqanqwuwinqe, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tquanqwanqani, ñqä nyämaqeuni, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitanqçä-qe, hänaqä miñqä iqanqi, nyi ‘Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeçä’ ätkqeçä. ²⁰ Nätmätqä iñi, nyi näunänämä änyimakqä etanqi, nyi he hiñuä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iñqä etätmeqä. Israitqä eeqänänä iqua, nätmätqenqä kñuä yänänäqñqä ämepu hiñuä äqämbu äpmeñuwä

iunqce, nyi-pqce inä äqänmä äpmenänä. Nyi a tä ängiqätänqce, kiqä quati, iquesanänjqä” ätukqce.

²¹ Iqu iinjä tqanga, qu iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyatanä iqua, sinyqä awä natpnqce, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanga Israitqä iquautanä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mänatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesanä hñqua, kñuä änyä-häñi indqänganguwinqä, ämaqä qua eeqänänjä iutanä iqua, kukñuä ququvqä ätätqänuwiqä. Ne iinqä näqñqä metunqce, si tqä kñuä indqängqce awä tqangtqce, qätä kiy-atunqquä äpqunä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñqce atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapanänji, anä Poli iqu pmetangqä iunqä inga äpkuwi. Qu zinjuitä äpmakuwi, awiyqeuñqä äpmetqutpiyä iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqätä, Jisasi Iquenyqätä, näqñqä qeiqinyä äwikqce. Qu Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämepu quuvqä hiqäpnqä iinqce, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukñuä hinjuä-tqä iqua äqäkuwä iutata, ämetä, awä ätuminqce. ²⁴ Iqu awä iinjä ätuminqä iinqce, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätqiya” kñuä indqänganguwännga, huiziqua iqueqä kukñuinqä quuvqä maeqiyqä ikuwi. ²⁵ Iquauqä awä iqisani, qu kukñuä mäkä äunäpiyitani, ävämapñqä iqanguwännga, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqce. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänji, tawäkau äyä ätukqeqä. Iqu hinjuä-tqä Asayä iqueqä manitani, tiinjä ätukqeqä.

²⁶ *‘Qokä-apäkä iquauñqä äwätnä, tiinjä tuvä.*

“He kuknuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqqä hipnuwiqä. He hinuä äqunhua äwäpiyä-qe, nätmataqä hñquenyqe näqqä maeqä ipnuwiqä.”²⁷ Ämaqä iinjä iqua näqqä änguä mämeqänqe, quwqä nyuäñi woyqä ae imaqundängqeqä. Kuknuä qätä änguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundängqeqä. Nätmataqä hinuä änguä mäqunquä ipñqe, quwqä hinuä-pqe, ae yämaqundi iñgqeqä. Qu iinjä mimäkkä-säpi, quwqä knui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anjuma quvepqañpi, ga Nyi iquañi änguä iwimäkkäminjqä.’*

²⁸ Inäqe he näqqä tiinjä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anju itmetñqä imäkätñqenqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etanji huiziquaunqe, kuknuä ae ändowatkqeqä. Kuknuä iinjä, qu qätä wipnuwiqä.”²⁹ Poli iqu iinjä tquañi äwipiñi, iqua iquñi ävämakuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquñi, Poli iqu anjä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminqe. I pmetanqqänqa ämaqä ique äwimeqanjuwä iquañi, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqqä äwiminqe. Iqu iinjä tqanqqenqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkkä iminqe.

* 28:27 Asayä 6:9-10

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac